

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

ПОЛІТИЧНА ЕКОНОМІЯ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

для здобувачів вищої освіти галузі знань 05 “Соціальні та поведінкові науки”
спеціальності 051 “Економіка”, галузі знань 07 “Управління та
адміністрування” спеціальностей 071 “Облік і оподаткування” та 072 “Фінанси,
банківська справа та страхування”
всіх форм навчання

Затверджено
на засіданні кафедри теоретичної та
прикладної економіки
Протокол № №11 від 14.05.2020 р.

Чернігів ЧНТУ 2020

Політична економія. Методичні вказівки до практичних занять для здобувачів вищої освіти галузі знань 05 “Соціальні та поведінкові науки” спеціальності 051 “Економіка”, галузі знань 07 “Управління та адміністрування” спеціальностей 071 “Облік і оподаткування” та 072 “Фінанси, банківська справа та страхування” всіх форм навчання / Укладачі: Дерій Ж.В., Зосименко Т.І., Мініна О.В., Шадура-Никипорець Н.Т. – Чернігів: ЧНТУ, 2020. – 85 с.

Укладачі: Дерій Жанна Володимирівна, доктор економічних наук, професор
Зосименко Тетяна Іванівна, кандидат економічних наук, доцент
Мініна Оксана Валеріївна, кандидат економічних наук, доцент
Шадура-Никипорець Наталія Тимофіївна, кандидат економічних наук, доцент

Відповідальний за випуск: Дерій Жанна Володимирівна, завідувач кафедри теоретичної та прикладної економіки, доктор економічних наук, професор

Рецензент: Панченко Олена Іванівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування Чернігівського національного технологічного університету

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
ТЕМА 1 ПРЕДМЕТ ТА ЛОГІКА КУРСУ “ПОЛІТИЧНА ЕКОНОМІЯ”.....	6
Ключові терміни і поняття	6
Тести до теми 1	6
Ситуаційні завдання до теми 1	10
ТЕМА 2 ЕКОНОМІЧНА СИСТЕМА СУСПІЛЬСТВА.....	13
Ключові терміни і поняття	13
Тести до теми 2.....	13
Ситуаційні завдання до теми 2	18
ТЕМА 3 МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ КУРСУ	20
Ключові терміни і поняття	20
Тести до теми 3.....	20
Ситуаційні завдання та задачі до теми 3.....	23
ТЕМА 4 ЕКОНОМІЧНІ ПОТРЕБИ ТА ІНТЕРЕСИ СУСПІЛЬСТВА.....	29
Ключові терміни і поняття	29
Тести до теми 4.....	29
Ситуаційні завдання до теми 4	31
ТЕМА 5 СУСПІЛЬНЕ ВИРОБНИЦТВО: СФЕРИ, ФАЗИ ТА ФАКТОРИ.....	33
Ключові терміни і поняття	33
Тести до теми 5.....	33
Ситуаційні завдання до теми 5	35
ТЕМА 6 РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ СУСПІЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА	37
Ключові терміни і поняття	37
Тести до теми 6.....	37
Ситуаційні завдання та задачі до теми 6.....	40
ТЕМА 7 ФОРМУВАННЯ ТА РОЗПОДІЛ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ.....	42
Ключові терміни і поняття	42
Тести до теми 7.....	42
Задачі до теми 7	45
ТЕМА 8 ВЛАСНІСТЬ У СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН	48
Ключові терміни і поняття	48
Тести до теми 8.....	48
Ситуаційні завдання до теми 8	51
ТЕМА 9 ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ СУСПІЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА	53
Ключові терміни і поняття	53
Тести до теми 9.....	53
Ситуаційні завдання та задачі до теми 9.....	56
ТЕМА 10 ГРОШІ ТА ЗАКОН ГРОШОВОГО ОБІГУ	59
Ключові терміни і поняття	59
Тести до теми 10.....	59
Ситуаційні завдання та задачі до теми 10.....	62

ТЕМА 11 РИНОК ЯК ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ ТОВАРНОГО ВИРОБНИЦТВА	64
Ключові терміни і поняття	64
Тести до теми 11	64
Ситуаційні завдання та задачі до теми 11	67
ТЕМА 12 ПІДПРИЄМСТВО ЯК ТОВАРОВИРОБНИК.....	71
Ключові терміни і поняття	71
Тести до теми 12	71
Ситуаційні завдання та задачі до теми 12.....	74
ТЕМА 13 ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ ТА ВІДТВОРЕННЯ.....	78
Ключові терміни і поняття	78
Тести до теми 13	78
Ситуаційні завдання та задачі до теми 13.....	80
ТЕМА 14 СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО. СУЧАСНІ ПРОЦЕСИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ІНТЕГРАЦІЇ.....	82
Ключові терміни і поняття	82
Тести до теми 14	82
Ситуаційні завдання до теми 14	84
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	86

ПЕРЕДМОВА

Сучасний етап розвитку економіки України вимагає суттєвого вдосконалення вищої освіти. Підготовка висококваліфікованих спеціалістів для національної економіки – стратегічне завдання. Сьогодні працівник є головним капіталом суспільного виробництва. Тому місія економічної теорії полягає в забезпеченні студентів ґрунтовними знаннями для подальшого вивчення інших економічних дисциплін та практичного застосування отриманих знань на практиці.

З політичної економії починається вивчення циклу економічних дисциплін. Політична економія є методологічною основою, фундаментом для вивчення всіх інших економічних дисциплін, формує базові знання фахового спрямування бакалаврської підготовки.

Метою викладання навчальної дисципліни “Політична економія” є комплексне вивчення економічних відносин як форми суспільного виробництва, ґрунтовне пізнання проблеми ефективного використання суспільством обмежених виробничих ресурсів і шляхів досягнення максимальних кінцевих результатів щодо задоволення людських потреб, які невпинно зростають.

Метою даних методичних вказівок є надання допомоги студентам у засвоєнні теоретичного матеріалу, систематизації та узагальненні знань з політичної економії у шляхом самоперевірки та аудиторного контролю знань. Практичні завдання складаються із ситуаційних завдань та тестів, необхідних для формування у майбутніх фахівців економічного профілю цілісного уявлення про систему категорій економічної науки, про закономірності розвитку економічних систем, про методи аналізу економічних процесів, навичок розв’язання типових задач з політичної економії.

Методичні вказівки призначені для використання на практичних заняттях, проведення поточного контролю і самоконтролю знань, а також для самостійної роботи студентів.

Кількість тем практичних занять, представлених у методичних вказівках, відповідають навчальній програмі з дисципліни “Політична економія”. По закінченню кожної теми наведені задачі та ситуації для самоперевірки й аудиторного контролю знань, а також тести. Список літератури підібраний з урахуванням ступеню складності курсу і реальних можливостей та бюджету часу навчання.

ТЕМА 1

ПРЕДМЕТ ТА ЛОГІКА КУРСУ “ПОЛІТИЧНА ЕКОНОМІЯ”

Ключові терміни і поняття

Економіка, основна економічна проблема, предмет вивчення курсу “Політична економія”, ресурси, економічні ресурси, неекономічні ресурси, обмеженість, вибір, організаційно-економічні відносини, соціально-економічні відносини, меркантилізм, класична політична економія, маржиналізм, історична школа, кейнсіанство, інституціоналізм.

Тести до теми 1

1. Яке з цих положень не має відношення до предмета теоретичної економіки:

- а) ефективне використання ресурсів;
- б) необмеженість потреб;
- в) максимальне задоволення потреб;
- г) необмеженість виробничих ресурсів?

2. З нижче наведених тверджень необхідно вибрати такі, що найбільш повно визначають предмет політекономії (економіки):

- а) політекономія вивчає діяльність, яка містить у собі виробництво і обмін товарами;
- б) політекономія вивчає змінні величини (ціну, зайнятість та ін.), поведінка яких впливає на стан національної економіки країни;
- в) економіка вивчає, як суспільство використовує обмежені ресурси, що необхідні для виробництва різноманітних товарів з метою задоволення потреб населення;
- г) економіка вивчає загальні закони, гроші, закони грошового обігу, банківську систему, капітал.

3. Чому політекономія стверджує, що в економіці люди постійно роблять вибір:

- а) щоб краще задовольнити потреби та не розгубитись у різноманітному світі товарів;
- б) люди мають різні смаки;
- в) тому, що потреби безмежні, а ресурси обмежені;
- г) щоб жити не гірше, ніж інші?

4. Якими причинами можна пояснити існування економічних проблем:

- а) зростанням населення Землі;
- б) наявністю безробіття та інфляції;

- в) обмеженістю ресурсів;
- г) забрудненням довкілля?

5. Яка з нижченаведених властивостей не характерна для ресурсів:

- а) обмеженість;
- б) різноманітність;
- в) безмежність;
- г) корисність?

6. Економічні відносини не включають відносини:

- а) соціально-економічні;
- б) загальні організаційно-економічні;
- в) конкретні організаційно-економічні;
- г) державні відносини.

7. Соціально-економічні відносини – це:

- а) сукупність відносин між підприємствами у процесі господарської діяльності;
- б) сукупність відносин між людьми, що виникають у процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання благ;
- в) господарський механізм окремих галузей національної економіки;
- г) господарський механізм, притаманний всім сферам національної економіки.

8. Конкретні організаційно-економічні відносини – це:

- а) сукупність відносин між підприємствами у процесі господарської діяльності;
- б) сукупність відносин між людьми, що виникають у процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання благ;
- в) господарський механізм окремих галузей національної економіки;
- г) господарський механізм, притаманний всім сферам національної економіки.

9. Фундаментальною проблемою з якою стикаються всі економічні системи, є:

- а) розвиток виробництва;
- б) ефективність виробництва;
- в) обмеженість ресурсів;
- г) споживання виробленої продукції.

10. Термін “економіка” вперше використав:

- а) А. Монкретьєн;
- б) Аристотель;
- в) Ксенофонт;
- г) А. Сміт.

11. Економічна школа, прихильники якої основним джерелом багатства вважали торгівлю, носить назву:

- а) фізіократія;
- б) меркантилізм;
- в) марксизм;
- г) маржиналізм.

12. Термін “політична економія” було введено в науковий обіг:

- а) А. Монкретьеном;
- б) Аристотелем;
- в) Ксенофонтом;
- г) А. Смітом.

13. Економічна школа, прихильники якої основним джерелом багатства вважали сільськогосподарське виробництво, носить назву:

- а) фізіократія;
- б) меркантилізм;
- в) марксизм;
- г) маржиналізм.

14. Економічна школа, прихильники якої досліджували систему законів капіталістичного виробництва з позицій захисту інтересів робочого класу, носить назву:

- а) фізіократія;
- б) меркантилізм;
- в) марксизм;
- г) маржиналізм.

15. До сучасних шкіл економічної науки не відносять:

- а) інституціоналізм;
- б) неокласичний синтез;
- в) кейнсіанство;
- г) маржиналізм.

16. Економічна школа, прихильники якої пояснювали економічні явища і процеси на основі використання граничних величин, носить назву:

- а) фізіократія;
- б) меркантилізм;
- в) марксизм;
- г) маржиналізм.

17. Економічна школа, прихильники якої зосереджували увагу на аналізі економічних явищ і закономірностей розвитку всіх сфер суспільного виробництва, носить назву:

- а) фізіократія;
- б) класична школа;
- в) марксизм;
- г) маржиналізм.

18. До загальнотеоретичних або фундаментальних економічних дисциплін відноситься:

- а) історія економіки та економічної думки;
- б) фінанси і кредит;
- в) політична економія;
- г) правильні відповіді а) і б);
- д) правильні відповіді а) і в).

19. До конкретних економічних дисциплін відноситься:

- а) історія економіки та економічної думки;
- б) фінанси і кредит;
- в) маркетинг;
- г) правильні відповіді б) і в);
- д) правильні відповіді а) і в).

20. Яка з функцій політекономії полягає у передбаченні напрямів розвитку економічних процесів:

- а) теоретико-пізнавальна;
- б) прогностична;
- в) практична;
- г) світоглядна;
- д) методологічна?

21. Яка з функцій політекономії полягає у розкритті та формулюванні змісту економічних законів та категорій:

- а) теоретико-пізнавальна;
- б) прогностична;
- в) практична;
- г) світоглядна;
- д) методологічна?

22. Яка з функцій політекономії полягає у формулюванні у людей наукового економічного мислення:

- а) теоретико-пізнавальна;
- б) прогностична;
- в) практична;
- г) світоглядна;
- д) методологічна?

23. Яка з функцій політекономії полягає у використанні отриманих

знань для вирішення господарських завдань:

- а) теоретико-пізнавальна;
- б) прогностична;
- в) практична;
- г) світоглядна;
- д) методологічна?

Ситуаційні завдання до теми 1

Завдання 1. Поміркуйте, існування яких економічних проблем суспільства породжується безмежністю потреб та обмеженістю ресурсів?

Завдання 2. Спробуйте пояснити розповсюджений вислів економістів: “Безкоштовних сніданків не буває”.

Завдання 3. Як Ви вважаєте, чи відноситься “обмеженість” тільки до таких речей, як діаманти, вироби із золота, антикваріат?

Завдання 4. Які слова пропущені у наведеному тексті?

У будь-якому суспільстві люди мають різноманітні _____, які весь час розширюються та зростають. Для їх задоволення не вистачає _____. Це характерно як для багатого, так і для бідного суспільства. Наука _____ допомагає знаходити шляхи найбільш ефективного використання ресурсів для виробництва економічних _____. Випуск матеріальних благ та надання послуг – це і є _____.

Завдання 5. Визначте і допишіть назви термінів:

- а) ... – це те явище або феномен, який досліджується наукою;
- б) ... – це та конкретна сторона явища, на яку безпосередньо спрямована пізнавальна діяльність;
- в) ... – це форма наукового пізнання, яке дає уявлення про певну об’єктивну дійсність як цілісну систему;
- г) ... – це наука про виробничу діяльність та обмін її результатами між людьми;
- д) ... – це пошук найбільш ефективних способів використання обмежених ресурсів з метою максимального задоволення потреб суспільства;
- е) ... – це нужда, що набула конкретної форми, з урахуванням смаків і переваг конкретного споживача, його соціального статусу, рівня культури, освіти, віку, статі тощо;
- є) ... – це все те, що необхідно людині для життєдіяльності або процесу виробництва.

Завдання 6. Домогосподарка купила сервіз для кави за 300 гривень. Він продавався з безкоштовним додатком – ефективним засобом для миття посуду.

Чи є цей додаток безкоштовним товаром? Обґрунтуйте свою відповідь.

Завдання 7. Підберіть до кожного визначення відповідні категорії або поняття:

- | | |
|--|---|
| 1. Відносини, що виникають між людьми у процесі виробництва, розподілу, обміну і споживання | а) організаційно-економічні відносини |
| 2. Нужда, що набула конкретної форми, з урахуванням смаків і переваг конкретного споживача | б) ресурси |
| 3. Сукупність форм та методів господарювання, що притаманні всім сферам суспільного виробництва | в) конкретні організаційно-економічні відносини |
| 4. Відносини у площині “Виробництво – Виробництво” | г) соціально-економічні відносини |
| 5. Пошук найбільш ефективних способів використання обмежених ресурсів з метою максимального задоволення потреб суспільства | д) економічні ресурси |
| 6. Ресурси, використання яких є безкоштовним | е) неекономічні ресурси |
| 7. Відносини, що виникають у процесі виробництва, розподілу, обміну і споживання | ж) загальні організаційно-економічні відносини |
| 8. Все те, що необхідно людині для життєдіяльності або процесу виробництва | з) предмет вивчення економіки |
| 9. Відносно обмежені ресурси, кількість яких є меншою, ніж потреба у них суспільства | к) потреба |
| 10. Сукупність форм та методів господарювання, що притаманні окремим сферам суспільного виробництва | л) виробничі відносини |

Завдання 8. Наведіть приклади потреб, що формуються:

- у побуті;
- у процесі навчання;
- під час відпочинку;
- під час пошуку роботи;
- у процесі виробництва хлібобулочних виробів;
- у процесі вирощування картоплі.

Поміркуйте, які саме ресурси Вам потрібні для задоволення потреб у кожному випадку. Спробуйте розподілити необхідні ресурси на економічні та неекономічні. Обґрунтуйте свої відповіді.

Завдання 9. Наведіть приклади відносин, що формуються:

- у процесі роботи перукарні;
- у процесі навчання;
- у процесі виробництва та розподілу електроенергії;
- у процесі виробництва хлібобулочних виробів;
- у процесі вирощування картоплі.

Спробуйте розподілити визначені відносини на соціально-економічні, загальні організаційно-економічні та конкретні організаційно-економічні. Обґрунтуйте свої відповіді.

- Завдання 10.** Наведіть конкретні приклади виконання політекономією:
- теоретико-пізнавальної функції;
 - прогностичної функції;
 - практичної функції;
 - світоглядної функції;
 - методологічної функції.

Завдання 11. Що із наведено переліку можна віднести на сучасному етапі розвитку суспільства до економічних ресурсів:

- а) земельна ділянка;
- б) акції;
- в) виробниче обладнання;
- г) піщаний кар'єр;
- д) сонячне світло;
- е) нафта;
- ж) комп'ютер;
- з) малина;
- и) міст через річку;
- к) повітря;
- л) спілкування з товаришем;
- м) освітлення вулиці у вечірній час?

Наведіть випадки переходу ресурсів із групи неекономічних до економічних (або навпаки).

ТЕМА 2 ЕКОНОМІЧНА СИСТЕМА СУСПІЛЬСТВА

Ключові терміни і поняття

Спосіб виробництва, суспільно-економічна формація, цивілізація, система, економічна система, виробнича система, продуктивні сили, економічні відносини, техніко-економічні відносини, організаційно-економічні відносини, соціально-економічні відносини, господарський механізм, національна економічна система, традиційна економічна система, ринкова економічна система, командно-адміністративна економічна система, змішана економічна система, національна модель організації господарства.

Тести до теми 2

1. Проблеми що, як, для кого виробляти є актуальними тільки для:

- а) для традиційної економіки;
- б) для економіки перехідного періоду;
- в) для ринкової економіки;
- г) для будь-якої економічної системи.

2. Цивілізація – це:

- а) історичний тип суспільства, що базується на певному способі виробництва;
- б) історично конкретний стан суспільства, котрий характеризується досягнутим рівнем продуктивних сил, особливою формою виробництва і відповідною духовною культурою людей;
- в) нова, найрозвинутіша стадія існування людства, початок якій поклала науково-технічна революція;
- г) багатовимірна система, що складається з великої кількості різних взаємопов'язаних та взаємозалежних компонентів.

3. Суспільно-економічна формація – це:

- а) історичний тип суспільства, що базується на певному способі виробництва;
- б) історично конкретний стан суспільства, котрий характеризується досягнутим рівнем продуктивних сил, особливою формою виробництва і відповідною духовною культурою людей;
- в) нова, найрозвинутіша стадія існування людства, початок якій поклала науково-технічна революція;
- г) багатовимірна система, що складається з великої кількості різних взаємопов'язаних та взаємозалежних компонентів.

4. Економічна система – це:

- а) багатовимірна система, що складається з великої кількості різних

взаємопов'язаних та взаємозалежних компонентів;

б) історично конкретний стан суспільства, котрий характеризується досягнутим рівнем продуктивних сил, особливою формою виробництва і відповідною духовною культурою людей;

в) сукупність взаємопов'язаних і відповідним чином упорядкованих елементів економіки, що утворюють певну цілісність, економічну структуру суспільства;

г) всі запропоновані визначення мають право на існування;

д) жодне з визначень не розкриває суті і зміст економічної системи.

5. Економічна система складається з:

а) принципів організації виробництва, розподілу, обміну і споживання;

б) основних груп суб'єктів суспільного виробництва і відносин між ними;

в) продуктивних сил, економічних відносин і механізму господарювання;

г) сукупності економічних законів.

6. Продуктивні сили – це:

а) сукупність засобів виробництва, працівників з їхніми фізичними і розумовими здібностями, науки, технологій, інформації, методів організації та управління виробництвом, що забезпечують створення матеріальних і духовних благ, необхідних для задоволення потреб людей;

б) відносини між людьми з приводу виробництва, розподілу, обміну і споживання матеріальних та нематеріальних благ;

в) матеріально-речовий зміст економічної системи, найважливіший показник і критерій досягнутого нею рівня науково-технічного прогресу і продуктивності суспільної праці;

г) вірні відповіді а) і в).

7. Економічні відносини – це:

а) сукупність засобів виробництва, працівників з їхніми фізичними і розумовими здібностями, науки, технологій, інформації, методів організації та управління виробництвом, що забезпечують створення матеріальних і духовних благ, необхідних для задоволення потреб людей;

б) відносини між людьми з приводу виробництва, розподілу, обміну і споживання матеріальних та нематеріальних благ;

в) матеріально-речовий зміст економічної системи, найважливіший показник і критерій досягнутого нею рівня науково-технічного прогресу і продуктивності суспільної праці;

г) вірні відповіді а) і в).

8. Система економічних відносин складається з:

а) виробничих, відносин обміну і реалізації;

б) техніко-економічних, організаційно-економічних, соціально-економічних відносин;

в) технологічних, економічних, екологічних і соціальних відносин;

г) відносин власності і виробничих відносин.

9. Техніко-економічні відносини – це:

а) відносини між людьми з приводу створення та використання ними знарядь і предметів праці у процесі виробництва, за допомогою яких вони впливають на сили природи і виробляють необхідні життєві блага;

б) відносини власності в економічному значенні цього поняття;

в) відносини між людьми з приводу застосування способів і методів організації та управління суспільним виробництвом;

г) все перераховане;

д) нічого з перерахованого.

10. Організаційно-економічні відносини – це:

а) відносини між людьми з приводу створення та використання ними знарядь і предметів праці у процесі виробництва, за допомогою яких вони впливають на сили природи і виробляють необхідні життєві блага;

б) відносини власності в економічному значенні цього поняття;

в) відносини між людьми з приводу застосування способів і методів організації та управління суспільним виробництвом;

г) все перераховане;

д) нічого з перерахованого.

11. Соціально-економічні відносини – це:

а) відносини між людьми з приводу створення та використання ними знарядь і предметів праці у процесі виробництва, за допомогою яких вони впливають на сили природи і виробляють необхідні життєві блага;

б) відносини власності в економічному значенні цього поняття;

в) відносини між людьми з приводу застосування способів і методів організації та управління суспільним виробництвом;

г) все перераховане;

д) нічого з перерахованого.

12. Господарський механізм – це:

а) відносини між людьми з приводу застосування способів і методів організації та управління суспільним виробництвом;

б) забезпечення ефективного розвитку суспільного виробництва на основі динамічної рівноваги між виробництвом та споживанням, попитом і пропозицією;

в) структурний елемент економічної системи, що складається із сукупності форм і методів регулювання економічних процесів та суспільних дій господарюючих суб'єктів на основі використання економічних законів, економічних важелів, правових норм та інституційних утворень;

г) все перераховане.

13. Яка з рис не характерна для традиційної економічної системи:

а) домінування примітивних знарядь праці та ручної праці;

- б) домінування колективної власності;
- в) домінування приватної власності;
- г) розв'язок основних економічних питань на основі існуючих у суспільстві традицій та звичаїв?

14. Яка з рис характерна для командної економічної системи:

- а) домінування примітивних знарядь праці та ручної праці;
- б) домінування колективної власності;
- в) домінування приватної власності;
- г) домінування державної власності?

15. Яка з рис не характерна для ринкової економічної системи:

- а) домінування ручної праці;
- б) вільний вибір суб'єктом виду діяльності;
- в) домінування приватної власності;
- г) розв'язок основних економічних питань на основі дії законів ринку?

16. Яка з формацій є історично першою згідно з формаційним підходом К. Маркса:

- а) рабовласницька;
- б) феодална;
- в) первіснообщинна;
- г) капіталістична?

17. Яка з формацій повинна прийти на зміну капіталізму згідно з формаційним підходом К. Маркса:

- а) рабовласницька;
- б) феодална;
- в) первіснообщинна;
- г) комуністична?

18. Велике механізоване промислове виробництво притаманне:

- а) доіндустріальній цивілізації;
- б) індустріальній цивілізації;
- в) постіндустріальній цивілізації;
- г) аграрній цивілізації.

19. Наука, інтелектуальний капітал та сфера послуг домінують на стадії:

- а) доіндустріальній цивілізації;
- б) індустріальній цивілізації;
- в) постіндустріальній цивілізації;
- г) аграрній цивілізації.

20. Системі приманні такі властивості, як:

- а) дезорганізованість;
- б) саморозвиток;
- в) безліч окремих цілей;
- г) вірні відповіді б) і в).

21. Американська модель організації господарства:

- а) побудована на системі всебічного заохочення підприємницької активності;
- б) спрямована на збагачення найбільш активної частини населення;
- в) не ставить за мету досягнення соціальної рівності;
- г) заснована на високому рівні продуктивності праці та масовій орієнтації на досягнення особистого успіху;
- д) всі відповіді вірні;
- е) немає вірної відповіді.

22. Шведська модель організації господарства:

- а) відрізняється сильною соціальною політикою;
- б) орієнтованою на скорочення майнової нерівності;
- в) передбачає високе оподаткування, особливо фізичних осіб;
- г) всі відповіді вірні;
- д) немає вірної відповіді.

23. Німецька модель організації господарства:

- а) надає всім формам господарства (великим, середнім, дрібним) можливості стійкого розвитку;
- б) орієнтованою на скорочення майнової нерівності;
- в) не передбачає активного впливу держави на ціни, мита, технічні норми;
- г) всі відповіді вірні;
- д) немає вірної відповіді.

24. Японська модель організації господарства:

- а) характеризується певним відставанням рівня життя населення від зростання продуктивності праці;
- б) базується на високому розвитку національної самосвідомості;
- в) характеризується активною роллю держави в модернізації економіки, особливо на її початковій стадії;
- г) характеризується зниженою пристосованістю до світових фінансових криз;
- д) всі відповіді вірні;
- е) немає вірної відповіді.

25. Південнокорейська модель організації господарства:

- а) базується на високій працьовитості населення і відповідальному ставленні до своїх обов'язків;

- б) характеризується активною участю державних органів у розбудові економіки;
- в) сприяє підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних товарів на світовому ринку;
- г) передбачає надання державними органами всебічної підтримки дрібному та середньому підприємництву;
- д) характеризується зниженою пристосованістю до світових фінансових криз;
- е) всі відповіді вірні;
- є) немає вірної відповіді.

Ситуаційні завдання до теми 2

Завдання 1. Заповніть порожні місця на рис. 2.1. Поясніть логіку формування моделі:

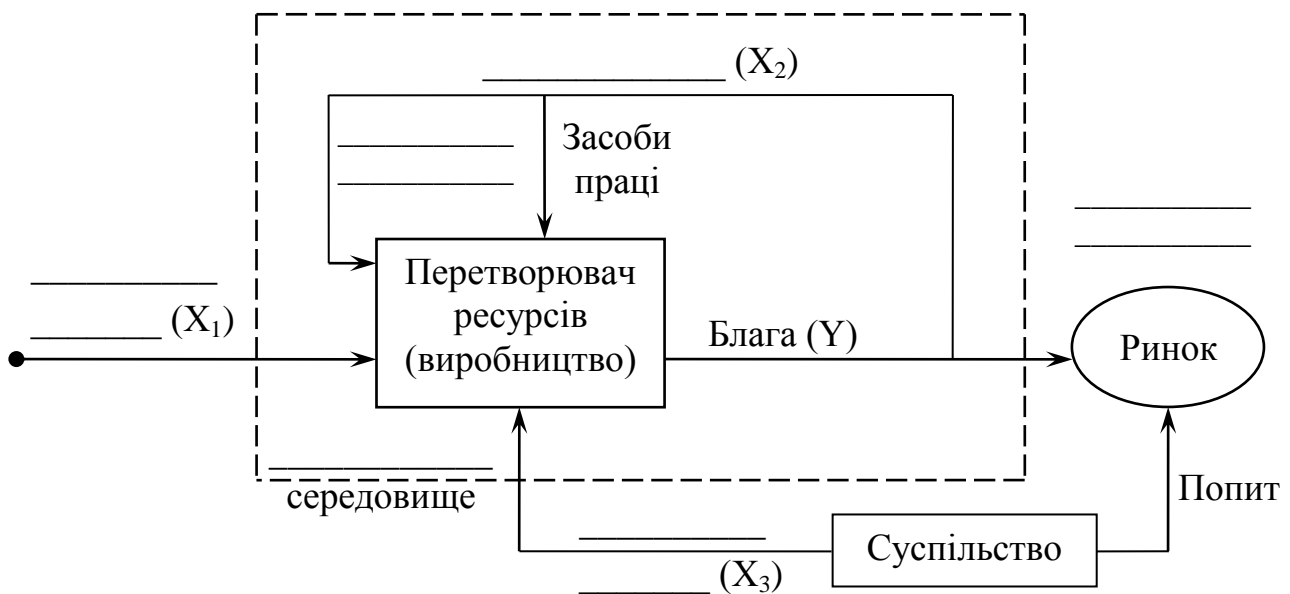


Рисунок 2.1 – Процес виробництва як економічна система

Завдання 2. Уважно розгляньте наступні твердження. Які з них, на Ваш погляд, характеризують ознаки традиційної економічної системи, а які – ринкової або командно-адміністративної:

- а) виробництво, розподіл та обмін базуються на звичаях;
- б) панування приватної власності на виробничі і трудові ресурси;
- в) централізоване виділення підприємствам ресурсів для виконання державних планів та централізоване ціноутворення;
- г) кожен господарюючий суб'єкт прагне до отримання максимуму прибутку, самостійно приймає рішення і діє на свій страх і ризик;
- д) колективно прийняття господарських рішень шляхом централізації планування економічної діяльності;

е) стійке перевищення темпів зростання чисельності населення над темпами економічного розвитку, тому наявні високий рівень безробіття і низька продуктивність праці;

ж) дотримання принципу свободи підприємництва і вибору сфери діяльності, свобода вкладення капіталу туди, коли і де бажано його власнику. Аналогічне стосується і споживача у разі наявності в нього коштів?

ТЕМА 3 МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ КУРСУ

Ключові терміни і поняття

Економічні закони, економічні категорії, мікроекономіка, макроекономіка, позитивний аналіз, нормативний аналіз, метод, експеримент, аналіз, синтез, індукція, дедукція, системний аналіз, моделювання, альтернативна вартість, крива виробничих можливостей.

Тести до теми 3

1. Узагальнюючим методом політекономії є:

- а) гіпотеза;
- б) індукція;
- в) моделювання;
- г) діалектичний метод.

2. Метод, яким передбачена відмова від другорядних характеристик процесу, що досліджується, з метою розкриття його суті, називається:

- а) абстракція;
- б) індукція;
- в) аналіз;
- г) діалектичний метод.

3. Метод, яким передбачено розчленування цілого на окремі елементи та вивчення кожного з них більш детально, називається:

- а) гіпотеза;
- б) індукція;
- в) аналіз;
- г) діалектичний метод.

4. Метод, яким передбачено зведення окремих складових до купи для більш повної характеристики їх як єдиного цілого, називається:

- а) гіпотеза;
- б) індукція;
- в) аналіз;
- г) синтез.

5. Наукове припущення, що висувається для пояснення будь-якого явища і потребує перевірки на досліді та теоретичного обґрунтування, – це:

- а) гіпотеза;
- б) індукція;
- в) аналіз;
- г) діалектичний метод.

6. Економічні закони – це:

а) стихійна діяльність людей, конкурентна боротьба, подібна до непізнаних сил природи;

б) стихійна діяльність людей, що доповнюється елементами свідомого управління через механізм державного регулювання економіки;

в) стійкі, суттєві, внутрішньо-обумовлені, об'єктивно існуючі причинно-наслідкові зв'язки між явищами і процесами господарського життя;

г) послідовність розвитку внутрішніх суперечностей різних груп та типів економічної діяльності, а отже, боротьба суперечливих сторін, чинників, що їх визначають, та ін.

7. Механізм дії економічних законів – це:

а) стихійна діяльність людей, конкурентна боротьба, подібна до непізнаних сил природи;

б) стихійна діяльність людей, що доповнюється елементами свідомого управління через механізм державного регулювання економіки;

в) стійкі, суттєві, внутрішньо-обумовлені, об'єктивно існуючі причинно-наслідкові зв'язки між явищами і процесами господарського життя;

г) послідовність розвитку внутрішніх суперечностей різних груп та типів економічних законів, а отже, боротьба суперечливих сторін, чинників, що їх визначають, та ін.

8. Закони, що діють у декількох формаціях за певних умов, називаються:

а) всезагальні;

б) загальні;

в) специфічні;

г) стадійні.

9. Закони, що характерні лише для окремих країн у певні історичні періоди, називаються:

а) всезагальні;

б) загальні;

в) специфічні;

г) стадійні.

10. Закони, що притаманні всім суспільно-економічним формаціям, діють у будь-якій економічній системі, називаються:

а) всезагальні;

б) загальні;

в) специфічні;

г) стадійні.

11. Закони, що діють на конкретній стадії розвитку суспільства, називаються:

- а) всезагальні;
- б) загальні;
- в) специфічні;
- г) стадійні.

12. До ознак економічного закону не відноситься:

- а) причинно-наслідкові зв'язки між явищами;
- б) об'єктивний характер;
- в) суб'єктивний характер;
- г) постійність.

13. Яке з цих положень демонструє КВМ:

- а) економічні ресурси є безмежними;
- б) необхідність вибору;
- в) можливий вибір декількох альтернативних варіантів;
- г) всі відповіді вірні?

14. Точка, що лежить на КВМ, означає:

- а) неповне використання ресурсів;
- б) недостатню кількість ресурсів для виготовлення даного обсягу продукції;
- в) повне використання ресурсів;
- г) немає правильної відповіді.

15. Точка, що лежить вище КВМ, означає:

- а) неповне використання ресурсів;
- б) недостатню кількість ресурсів для виготовлення даного обсягу продукції;
- в) повне використання ресурсів;
- г) немає правильної відповіді.

16. Точка, що лежить нижче КВМ, означає:

- а) неповне використання ресурсів;
- б) недостатню кількість ресурсів для виготовлення даного обсягу продукції;
- в) повне використання ресурсів;
- г) немає правильної відповіді.

17. Позитивний аналіз являє собою:

- а) розгляд існуючого стану речей та явищ у господарському житті суспільства;
- б) висунення певних гіпотез про перспективи розвитку окремих господарських явищ;
- в) суб'єктивне судження про те, розвиток яких економічних аспектів є бажаним;
- г) сформульовані наукові уявлення про економічну поведінку.

18. Нормативний аналіз являє собою:

- а) розгляд існуючого стану речей та явищ у господарському житті суспільства;
- б) висунення певних гіпотез про перспективи розвитку окремих господарських явищ;
- в) суб'єктивне судження про те, розвиток яких економічних аспектів є бажаним;
- г) сформульовані наукові уявлення про економічну поведінку.

19. Яке з тверджень є позитивним:

- а) при зростанні безробіття інфляція зменшується;
- б) для зростання ВВП на 10% необхідно збільшити зайнятість на 5%;
- в) ціни протягом року зросли на 7%;
- г) якщо ціни зростають, то реальні доходи населення зменшуються?

20. Дослідження на рівні поведінки окремого суб'єкта – це:

- а) позитивний аналіз;
- б) нормативний аналіз;
- в) мікроаналіз;
- г) макроаналіз.

Ситуаційні завдання та задачі до теми 3

Завдання 1. Визначте і допишіть назви термінів:

- а) – це процес розумового або фактичного розкладання цілого на складові частини;
- б) – це поєднання різних елементів, сторін предметів у єдине ціле;
- в) – це рух думки від одиничного до всезагального, від знання нижчого ступеня спільності до знання вищого її ступеня;
- г) – рух думки від всезагального до одиничного.

Завдання 2. Дайте коментар і визначте, яке з тверджень є позитивним, а яке – нормативним:

- а) останнім часом у країні спостерігається висока інфляція;
- б) необхідно розробити комплекс заходів щодо зниження темпів інфляції;
- в) ефективна рекламна компанія може збільшити обсяг продажів;
- г) рівень безробіття в країні на початку 2000-х років становив менше 11%;
- д) введення податків на експорт є одним із заходів поповнення держбюджету;
- е) збільшення цін на закупавані фірмами сировину і матеріали може послужити причиною загального зростання цін;
- ж) сьогоdnішній стан економіки вимагає рішучого державного втручання у сферу виробництва та обміну;
- з) структурна перебудова економіки, крім інших цілей, спрямована на

підвищення рівня споживання людей;

і) здійснення структурної перебудови економіки неминуче веде до руйнування егалітаризму, пануючого в мисленні багатьох людей, різкого зростання безробіття, що потенційно тягне за собою соціальну дестабілізацію, і тому структурна перебудова повинна здійснюватися поступово.

Задача 1. В економіці виробляються цукор і борошно. 1 кг цукру виготовляється з 10 кг буряка, а 1 кг борошна – з 2 кг зерна. Є 600 кг буряка і 40 кг зерна.

Побудуйте криву виробничих можливостей та знайдіть комбінації виробничих можливостей, що відповідають повній зайнятості ресурсів.

Задача 2. В економіці виробляється 200 тис. т молока і 300 тис. т пшениці. Альтернативні витрати виробництва 1 т молока дорівнюють 5 т пшениці.

Знайдіть максимально можливий випуск пшениці після збільшення випуску молока на 10%.

Задача 3. Співробітнику фірми необхідно поїхати у відрядження в інше місто. До місця призначення можна дістатися двома способами: літаком чи поїздом. Вартість квитка на літак – 100 євро, на поїзд – 50 євро. Час перебування в дорозі літаком – 2 год., поїздом – 15 год.

Який вид транспорту доцільно обрати керівництву фірми для свого співробітника, якщо його середня доходність оцінюється у 5 євро за год.? Поїздка здійснюється у робочий час та можливість повноцінної роботи виключена.

Задача 4. З острова А на острів В можна дістатися двома способами – літаком чи поромом. Вартість квитка на літак – 90 у.о., на пором – 30 у.о. Час перебування у дорозі літаком – 2 год., поромом – 12 год.

Який вид транспорту доцільніше обрати людині із середнім доходом за годину: а) 1 у.о.; б) 8 у.о.?

За якого рівня доходу пасажиру буде байдуже, який вид транспорту обрати?

Задача 5. Банківський службовець, який має зарплату 15 дол. на годину, вирішує зробити невеликий косметичний ремонт у квартирі. Він може запросити бригаду робітників або взяти неоплачуваний відгул і попрацювати сам. Бригада обіцяє впоратися за 30 год. (вартість послуг – 450 дол.). Сам службовець сподівається закінчити за 40 год.

Чи варто наймати бригаду? Чи треба враховувати витрати на будматеріали при оцінці альтернативної вартості? Обґрунтуйте відповідь.

Задача 6. На острові з тропічним кліматом живуть п'ять осіб. Вони займаються збиранням кокосів і черепахових яєць. За день кожен збирає або 20 кокосів, або 10 черепахових яєць.

Накресліть криву виробничих можливостей економіки цього острова.

Припустимо, на острів завезена техніка, за допомогою якої кожен з п'яти його працюючих жителів щодня може збирати 28 кокосів. Покажіть на графіку, як зрушилася крива виробничих можливостей економіки цього острова.

Задача 7. Кваліфікований енергетик, який за годину роботи заробляє 50 грн., вирішив постелити паркет у своїй квартирі. Він має достатні навички, щоб зробити це самостійно навіть скоріше, ніж професійний паркетник. Йому необхідно на виконання цієї роботи 50 год., а паркетнику – 70 год.

Чи вигідно енергетику наймати паркетника, якщо розцінки паркетника за годину роботи складають:

- 1) 20 грн.;
- 2) 30 грн.;
- 3) 50 грн.

За якої ціни послуги паркетника його найм стане не вигідним?

Задача 8. Припустимо, що підприємство “Альфа” має 20 робітників, а підприємство “Бета” – 40. Один робітник підприємства “Альфа” може за день зробити або 2 телевізори, або 10 магнітофонів. Один робітник підприємства “Бета” може за день зробити або 1 телевізор, або 8 магнітофонів.

Завдання:

1) побудуйте КВМ для обох підприємств в одній системі координат;
2) визначте альтернативну вартість виробництва 1 телевізора на підприємстві “Альфа” та на підприємстві “Бета”;

3) альтернативну вартість виробництва 1 магнітофона на підприємстві “Альфа” та на підприємстві “Бета”;

4) на якому з підприємств більш доцільно виробляти телевізори, а на якому – магнітофони?

5) Нехай на підприємстві “Альфа” 12 робітників зайнято виробництвом магнітофонів, а решта – виробництвом телевізорів; на підприємстві “Бета” – 20 робітників зайняті на виробництві магнітофонів, решта – виробництвом телевізорів. Чому дорівнює загальний обсяг виробництва телевізорів та магнітофонів на обох підприємствах?

6) Як зміниться КВМ підприємства “Альфа” в результаті звільнення 5 робітників?

7) Як зміниться КВМ підприємства “Бета”, якщо в результаті придбання нового обладнання кожний робітник зможе виготовляти не 8, а 10 магнітофонів?

Задача 9. Витрати двох виробників при виробництві різних видів продукції представлені у таблиці.

Визначити:

1) альтернативну вартість (втрачені можливості) виробництва 1 тонни вівса у фермера Іванова;

2) альтернативну вартість виробництва 1 тонни вівса у фермера Петрова;

3) альтернативну вартість виробництва 1 тонни гречки у фермера Іванова;

4) кому з фермерів доцільніше вирощувати гречку.

Таблиця 3.1 – Витрати часу на виробництво продукції

Виробники	Витрати часу на виробництво 1 тонни	
	гречки	вівса
Фермер Іванов	200	150
Фермер Петров	180	120

Задача 10. Ганна може за годину прочитати 45 сторінок детективу або 15 сторінок підручника з історії, а Олена – 80 сторінок детективу або 20 сторінок підручника. Дані свідчать, що альтернативна вартість читання 150 сторінок детективу становить:

- а) у Ганни – 0,33, у Олени – 0,25 сторінки підручника;
- б) у Ганни – 3, у Олени – 4 сторінки підручника;
- в) у Ганни – 50, у Олени – 37,5 сторінок підручника;
- г) у Ганни – 37,5, у Олени – 50 сторінок підручника.

Задача 11. Підприємство виготовляє два товари: сухарі та кекси. Для виробництва 1 тисячі сухарів необхідно 1 кг цукру та 4 кг борошна. Для виробництва 1 сотні кексів необхідно 2 кг цукру та 2 кг борошна. Підприємство має 40 кг цукру та 100 кг борошна.

Визначити:

- 1) максимальний обсяг виробництва сухарів;
- 2) максимальний обсяг виробництва кексів;
- 3) побудувати КВМ підприємства;
- 4) обсяг товарів, який відповідає повному використанню ресурсів.

Задача 12. На рисунку 3.1 представлена КВМ фермера.

Визначте, яке з тверджень є вірним, а яке хибним:

- 1) щоб виростити останні 100 тонн картоплі, фермеру необхідно відмовитися від вирощування 80 тонн пшениці;
- 2) вирощування 501-ої тонни пшениці означає втрату фермером 2 тонн картоплі;
- 3) вирощування 500 тонн пшениці означає втрату фермером 700 тонн картоплі;
- 4) вирощування 700 тонн картоплі означає втрату фермером 310 тонн пшениці;
- 5) вирощування 101-ої тонни пшениці означає втрату 2 тонн картоплі;
- 6) вирощування 101-ої тонни пшениці (однієї) означає втрату 1,25 тонн картоплі;
- 7) вирощування перших 10 тонн картоплі означає для фермера втрату п'яти тонн пшениці;
- 8) вирощування останніх десяти тонн картоплі означає для фермера втрату п'яти тонн пшениці;

9) по мірі зростання обсягів вирощування пшениці її альтернативна вартість зменшується;

10) по мірі зростання обсягів вирощування картоплі її альтернативна вартість збільшується.

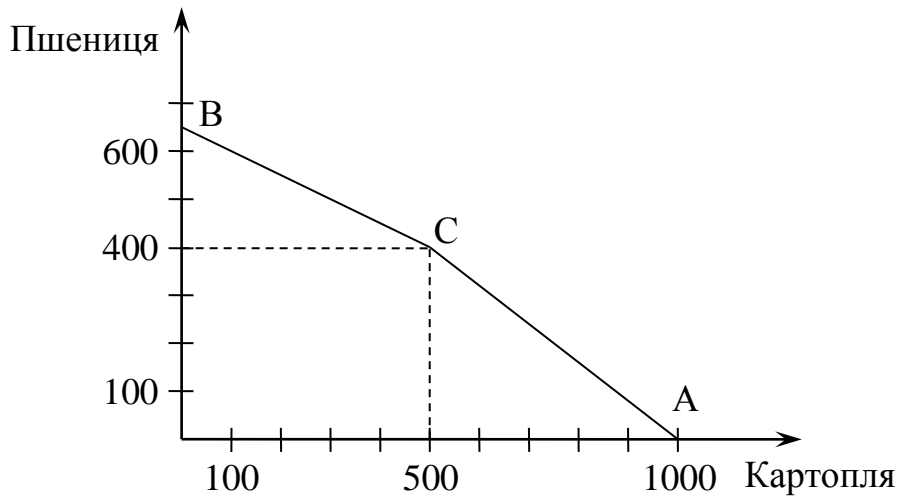


Рисунок 3.1 – Крива виробничих можливостей фермера

Задача 13. Вашими сусідами є перекладач, що заробляє 250 грн. на годину, і швачка, що одержує 80 грн. на годину. Припустимо, перекладачеві необхідно зшити костюм, а швачці – перекласти інструкцію до імпоротної швейної машинки. Якщо кожен з них буде виконувати цю роботу сам для себе, то перекладачеві знадобиться 60 годин, а швачці – 20 годин. Якщо ж швачка погодиться зшити костюм сусіду, то витратить на це 80 годин, тоді як у перекладача на переклад піде всього 4 години.

Чи вигідним буде обмін у даному випадку, адже перекладач виконує обидва види робіт швидше?

Задача 14. У першому цеху за день можна виготовити 150 кг печива або 220 кг вафель, у другому – 180 кг печива або 200 кг вафель.

Завдання:

1. Побудуйте криву виробничих можливостей фабрики.
2. Визначте альтернативну вартість виробництва 1 кг печива, якщо виробляється 380 кг вафель.
3. Представте графічно виробництво останніх 50 кг печива.
4. Визначте точки ефективного та неефективного виробництва.

Задача 15. Перш ніж піти гуляти, брати Андрій і Максим повинні обкопати 3 дерева, підмести і винести з гаража 1 купу сміття.

Який спосіб виконання робіт найбільш вигідний для хлопців?

Можливі такі способи:

- брати виконують весь обсяг робіт спільно;
- весь обсяг робіт виконує старший брат Андрій;

- Максим обкопує дерева, Андрій прибирає в гаражі;
 - Андрій обкопує дерева, а Максим прибирає в гаражі.
- Відомий обсяг робіт, що кожен з них може виконати за 1 год.

Таблиця 3.2 – Вихідні дані

Виконавець	Обкопування дерев (шт.)	Прибирання (кількість куп сміття)
Максим	3	2
Андрій	1	1

Задача 16. Підприємство має можливість обрати одну з трьох наступних технологій (табл. 3.3).

Таблиця 3.3 – Витрати ресурсів для виробництва одиниці продукції у відповідності до технології

Ресурси	Ціна за одиницю ресурси, грн.	Кількість ресурсів, одиниць		
		технологія 1	технологія 2	технологія 3
Трудові	5	3	3	5
Природні	3	3	6	4
Капітальні	9	4	3	3
Підприємницькі здібності	6	2	1	2

Визначити:

- яку з технологій доцільно обрати, якщо на ринку встановилася ціна товару на рівні 75 грн.;
- яку з технологій доцільно обрати для забезпечення максимального прибутку;
- яку з технологій доцільно обрати, якщо економічна система володіє 5 одиницями природних ресурсів.

ТЕМА 4

ЕКОНОМІЧНІ ПОТРЕБИ ТА ІНТЕРЕСИ СУСПІЛЬСТВА

Ключові терміни і поняття

Нужда, потреба, піраміда Маслоу, інтерес, благо, закон зростання економічних потреб, суб'єкти економічних інтересів, об'єкти економічних інтересів, стимул, мотив.

Тести до теми 4

1. Відчуття дискомфорту, що виникає у людини за відсутності чого, – це:

- а) потреба;
- б) нужда;
- в) попит;
- г) благо.

2. Нужда, яка прийняла конкретну форму, – це:

- а) потреба;
- б) оформлена нужда;
- в) попит;
- г) благо.

3. Будь-що, що може задовольнити потреби, – це:

- а) потреба;
- б) нужда;
- в) попит;
- г) благо.

4. Яке з тверджень виражає потребу суб'єкта:

- а) я маю автомобіль;
- б) я хочу цукерку;
- в) я втомився;
- г) я купив книгу?

5. Яке з тверджень виражає нужду суб'єкта:

- а) я маю пиріжок;
- б) я хочу пиріжок;
- в) я зголоднів;
- г) я купив пиріжок.

6. Потреба в їжі відноситься до:

- а) духовних потреб;

- б) ненасичених потреб;
- в) первинних потреб;
- г) колективних потреб.

7. Потреба в комфортному житлі відноситься до:

- а) духовних потреб;
- б) ненасичених потреб;
- в) первинних потреб;
- г) вторинних потреб.

8. Потреба у забезпеченні гідних умов праці відноситься до:

- а) колективних потреб;
- б) духовних потреб;
- в) первинних потреб;
- г) вторинних потреб.

9. Потреба дихати відноситься до:

- а) духовних потреб;
- б) ненасичених потреб;
- в) вторинних потреб;
- г) суспільних потреб.

10. Потреба у зменшенні безробіття відноситься до:

- а) духовних потреб;
- б) ненасичених потреб;
- в) вторинних потреб;
- г) суспільних потреб.

11. Потреби задовольняються у процесі:

- а) виробництва;
- б) розподілу;
- в) обміну;
- г) споживання.

12. Засоби задоволення людських потреб називаються:

- а) товарами;
- б) продуктами праці;
- в) благами;
- г) послугами.

13. Знання відноситься до:

- а) уречевлених благ;
- б) економічних благ;
- в) неуречевлених благ;
- г) неекономічних благ.

14. Сонячне світло відноситься до:

- а) уречевлених благ;
- б) економічних благ;
- в) неуречевлених благ;
- г) правильні відповіді б) і в).

15. Інтерес до споживання матеріальних і духовних благ є:

- а) другорядним;
- б) інтелектуальним;
- в) особистим;
- г) утопічним.

16. Інтерес акціонерів підприємства є:

- а) особистим;
- б) колективним;
- в) суспільним;
- г) всі відповіді вірні.

17. Подразник, який спонукає економічного суб'єкта до дії, називається:

- а) інтерес;
- б) стимул;
- в) мотив;
- г) потреба.

18. Спонукальна причина дій і вчинків людей називається:

- а) інтерес;
- б) стимул;
- в) мотив;
- г) потреба.

Ситуаційні завдання до теми 4

Завдання 1. Побудуйте “піраміду потреб” для себе та своїх друзів на безлюдному острові. Порівняйте її з Вашою фактичною “пірамідою потреб”.

Завдання 2. Проаналізуйте такий вислів: “Запити людей не є обмеженими. Я можу це дуже легко довести. Щоранку за сніданком я п’ю стільки кави, скільки хочу”.

Завдання 3. Проаналізуйте такий вислів: “У міру того, як ми перестаємо бути дітьми і стаємо дорослими, наші потреби і бажання змінюються, але не зникають”.

Завдання 4. Поясніть сенс наступного виразу: “Якби ресурси були необмеженими і безкоштовно доступними, такого навчального предмета, як

економіка, просто не було б”.

Завдання 5. Що таке безкоштовні блага? Наведіть приклади таких благ. Обґрунтуйте, чому не всі блага сьогодні є безкоштовними.

Завдання 6. Наведіть приклади товарів-комплементів та товарів-субститутів для наступних товарів:

- а) вугілля;
- б) велосипед;
- в) електрична енергія;
- г) чай “Ліптон”;
- д) замшеве взуття.

ТЕМА 5

СУСПІЛЬНЕ ВИРОБНИЦТВО: СФЕРИ, ФАЗИ ТА ФАКТОРИ

Ключові терміни і поняття

Суспільне виробництво, виробництво, розподіл, обмін, споживання, основне виробництво, виробнича інфраструктура, соціальна інфраструктура, матеріальне виробництво, нематеріальне виробництво, робоча сила, засоби виробництва, предмети праці, засоби праці, спосіб виробництва.

Тести до теми 5

1. Виготовленням матеріальних послуг займається:

- а) нематеріальне виробництво;
- б) виробнича інфраструктура;
- в) основне виробництво;
- г) соціальна інфраструктура.

2. Особисте споживання – це:

- а) споживання готової продукції у процесі виробництва;
- б) споживання готової продукції у суспільстві, тобто поза межами виробництва;
- в) споживання готової продукції;
- г) правильна відповідь відсутня.

3. Виробниче споживання – це:

- а) споживання готової продукції у процесі виробництва;
- б) споживання готової продукції у суспільстві, тобто поза межами виробництва;
- в) споживання готової продукції;
- г) правильна відповідь відсутня.

4. Робоча сила – це:

- а) доцільна діяльність, процес, що відбувається між людиною та природою, в якому людина опосередкує, регулює та контролює обмін речовин між собою та природою з метою задоволення своїх потреб;
- б) здатність людини до праці, сукупність її фізичних та інтелектуальних здібностей, що застосовуються в процесі виробництва;
- в) речі, або комплекс речей, за допомогою яких люди впливають на предмети праці і видозмінюють їх;
- г) здатність поєднати і найбільш ефективно використовувати всі інші фактори в процесі виробництва.

5. Предмети праці – це:

- а) сукупність фізичних та розумових здібностей людини;

- б) все те, на що спрямована діяльність людини у процесі виробництва;
- в) все те, за допомогою чого робоча сила впливає на предмети праці у процесі виробництва;
- г) предмети, що приймають участь у виробництві.

6. Засоби праці – це:

- а) сукупність фізичних та розумових здібностей людини;
- б) все те, на що спрямована діяльність людини у процесі виробництва;
- в) все те, за допомогою чого робоча сила впливає на предмети праці у процесі виробництва;
- г) предмети, що приймають участь у виробництві.

7. Перетворення ресурсів на матеріальні та нематеріальні блага відбувається на стадії:

- а) виробництва;
- б) розподілу;
- в) обміну;
- г) споживання.

8. Нематеріальні послуги є результатом функціонування:

- а) основного виробництва;
- б) виробничої інфраструктури;
- в) соціальної інфраструктури;
- г) немає правильної відповіді.

9. Матеріальні блага є результатом функціонування:

- а) основного виробництва;
- б) виробничої інфраструктури;
- в) соціальної інфраструктури;
- г) немає правильної відповіді.

10. До ознак товару-послуги не відноситься:

- а) процес виробництва збігається з моментом споживання;
- б) послуга може транспортуватись;
- в) послуга не може накопичуватись;
- г) сутність її полягає у корисному ефекті певної діяльності.

11. Чим відрізняються економічні ресурси від факторів виробництва:

- а) економічні ресурси – те ж саме, що і фактори виробництва;
- б) у фактори виробництва не входять трудові ресурси;
- в) в економічні ресурси не включається підприємницька діяльність;
- г) фактори виробництва – це залучені в процес виробництва економічні ресурси?

12. Суспільне виробництво складається з таких взаємопов'язаних фаз:

- а) безпосереднє виробництво, розподіл, обмін і споживання;
- б) процес виробництва, що збігається з моментом споживання;
- в) безпосереднє виробництво, реалізація і споживання;
- г) виробництво, розподіл, реалізація і споживання.

13. Основне виробництво – це:

- а) галузі, які обслуговують та забезпечують ефективну економічну діяльність;
- б) нематеріальне виробництво, де створюються нематеріальні форми багатства та надаються нематеріальні послуги;
- в) галузі матеріального виробництва, де безпосередньо виготовляються предмети споживання та засоби виробництва;
- г) сукупність галузей і сфер, котрі виготовляють матеріально-речові блага та надають матеріальні послуги.

Ситуаційні завдання до теми 5

Завдання 1. Знайдіть у Вашому місті підприємства, котрі:

- а) здійснюють виробництво матеріальних благ;
- б) надають матеріальні послуги;
- в) надають соціальні послуги;
- г) виготовляють товари для особистого споживання;
- д) виготовляють товари для промислового споживання.

Завдання 2. Із переліку підприємств, сформованого у результаті виконання задачі 1, оберіть три підприємства із різних сфер суспільного виробництва та наведіть приклади факторів виробництва, котрі ними використовуються.

Завдання 3. Визначте і допишіть назви термінів:

- а) – це сукупність продуктивних сил і виробничих відносин;
- б) – це елементи, на які впливає робоча сила у процесі праці, змінюючи при цьому їхні властивості;
- в) – послуги, споживачами котрих виступає виробництво;
- г) – сукупність галузей і сфер, котрі виготовляють матеріально-речові блага та надають матеріальні послуги;
- д) – процес задоволення потреб у матеріальних та нематеріальних благах поза межами виробництва.

Завдання 4. Розмістіть наведені результати суспільного виробництва, обравши правильну колонку:

Таблиця 5.1 – Розподіл результатів суспільного виробництва

Результат суспільного виробництва	Матеріальні		Нематеріальні	
	блага	послуги	блага	послуги
Картопля				
Ремонт верстата				
Швейна машинка				
Надрукована (видана) книга				
Поїздка у таксі				
Прибирання виробничих приміщень				
Ремонт побутової техніки				
Чорний хліб				
Підвищення кваліфікації працівників				
Письмовий стіл				
Постачання електричної енергії				
Консультація дільничного терапевта				
Проїзд (перевезення) у тролейбусі				
Пошиття сукні				
Спортивний костюм				
Кава				
Перерахування коштів рідним				
Нафта				
Зимове взуття				

Завдання 5. Опишіть спосіб виробництва за кожною із фаз суспільного виробництва, що притаманний:

- а) древньому Єгипту;
- б) древньому Риму;
- в) феодальній Європі;
- г) первісному суспільству кам'яного віку;
- д) сучасній Україні;
- е) Англії в період промислового перевороту;
- ж) Радянському Союзу.

ТЕМА 6

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ СУСПІЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА

Ключові терміни і поняття

Суспільний продукт, фонд відшкодування, фонд споживання, фонд на-
громадження, норма споживання, кінцева продукція, проміжна продукція,
валовий національний продукт, валовий внутрішній продукт, чистий націо-
нальний продукт, амортизація, національний дохід, ефект, ефективність,
економічна ефективність, соціальна ефективність.

Тести до теми 6

1. При обчисленні ВВП застосовують показник:

- а) проміжної продукції;
- б) валової продукції;
- в) ціни виробника;
- г) кінцевої продукції.

**2. Продукція, вироблена і реалізована національними
товаровиробниками на території країни, буде включатися до показника:**

- а) ВВП;
- б) ВНП;
- в) до ВНП і ВВП;
- г) не буде включатися до жодного з показників.

**3. Продукція, вироблена і реалізована національними
товаровиробниками поза межами країни, буде включатися до показника:**

- а) ВВП;
- б) ВНП;
- в) до ВНП і ВВП;
- г) не буде включатися до жодного з показників.

**4. Продукція, вироблена і реалізована іноземними
товаровиробниками поза межами країни, буде включатися до:**

- а) ВВП;
- б) ВНП;
- в) до ВНП і ВВП;
- г) не буде включатися до жодного з показників.

**5. Загальна вартість продукції, реалізованої певним підприємством,
називається:**

- а) проміжна продукція;
- б) валова продукція;
- в) ціна виробника;

г) кінцева продукція.

6. Частина валової продукції, яка купується з метою кінцевого використання, називається:

- а) проміжна продукція;
- б) валова продукція;
- в) ціна виробника;
- г) кінцева продукція.

7. Ступінь досягнення виробництвом найвищих результатів за найменших витрат характеризує:

- а) екологічна ефективність;
- б) економічна ефективність;
- в) соціальна ефективність;
- г) національний дохід.

8. Для оцінки ефективності використання робочої сили використовують показник:

- а) матеріаловіддачі;
- б) продуктивності праці;
- в) фондівіддачі;
- г) фондоемності.

9. Для оцінки ефективності використання засобів праці використовують показник:

- а) матеріаловіддачі;
- б) продуктивності праці;
- в) фондівіддачі;
- г) фондоемності.

10. Для оцінки відповідності результатів суспільного виробництва потребам суспільства використовують показники:

- а) матеріаловіддачі;
- б) продуктивності праці;
- в) фондівіддачі;
- г) соціальної ефективності.

11. Ступінь задоволення потреб суспільства результатами виробництва характеризує:

- а) продуктивність праці;
- б) економічна ефективність;
- в) соціальна ефективність;
- г) фондівіддача.

12. Для кількісного виміру соціальної ефективності використовують показники:

- а) ВВП;
- б) частка фонду нагромадження у НД;
- в) Індекс людського розвитку;
- г) ЧНП.

13. Між величиною валової та кінцевої продукції існує залежність:

- а) сума валової та кінцевої продукції дорівнює проміжній;
- б) різниця валової та кінцевої продукції дорівнює проміжній;
- в) різниця проміжної та кінцевої продукції дорівнює валовій;
- г) сума валової та проміжної продукції дорівнює кінцевій.

14. Якщо для виготовлення тканини вартістю 150 грн. було використано пряжі на суму 70 грн., то додана вартість, створена на стадії прядіння, дорівнює:

- а) 150 грн.;
- б) 80 грн.;
- в) 220 грн.;
- г) 70 грн.

15. Якщо для виготовлення тканини вартістю 150 грн. було використано пряжі на суму 100 грн., то додана вартість, створена на стадії ткацтва, дорівнює:

- а) 150 грн.;
- б) 100 грн.;
- в) 250 грн.;
- г) 50 грн.

16. Якщо для виготовлення тканини вартістю 150 грн. було використано пряжі на суму 100 грн., то вартість спожитої проміжної продукції:

- а) 150 грн.;
- б) 100 грн.;
- в) 250 грн.;
- г) 50 грн.

17. На промисловому підприємстві вартість валової продукції збільшилась з 120 до 180 тис. грн. Вартість основних виробничих фондів зросла з 240 до 350 тис. грн. При цьому ефективність використання засобів праці:

- а) не змінилася;
- б) зменшилася;
- в) зросла;
- г) недостатньо інформації.

18. Прожитковий мінімум:

а) це вартісна величина набору продуктів харчування, достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини;

б) це вартісна величина мінімального набору непродовольчих товарів та послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб;

в) відображає так звану межу бідності населення;

г) все перераховане.

Ситуаційні завдання та задачі до теми 6

Задача 1. За наведеними у табл. 6.1 даними визначте:

– вартість спожитих проміжних матеріалів;

– додану вартість кожної стадії;

– вартість валової та кінцевої продукції.

Таблиця 6.1 – Розподіл доданої вартості за стадіями виробництва, грн.

Стадії виробництва	Виручка від продажу	Вартість спожитих проміжних товарів	Додана вартість
Вирощування льону	200		
Виготовлення полотна	300		
Виробництво сорочки	440		
Реалізація підприємству оптової торгівлі	560		
Реалізація підприємству роздрібною торгівлі	800		
Разом			

Задача 2. Припустимо, що в національній економіці виробляється два види товарів: X (споживчий товар) та Y (товар виробничого призначення). В поточному році було вироблено 500 одиниць товару X (ціна за одиницю – 6 грн.) і 60 одиниць товару Y (ціна за одиницю – 20 грн.). Наприкінці поточного року 10 використаних верстатів (товар Y) треба замінити новими.

Розрахуйте:

– величину ВВП;

– величину ЧНП;

– обсяг особистого споживання;

– обсяг виробничого споживання.

Задача 3. Відомі економічні результати діяльності підприємств (див. табл. 6.2).

Визначити:

а) величину ВВП;

б) величину ВВП;

в) величину ЧНП.

Таблиця 6.2 – Результати діяльності підприємств

Показник	Підприємство				
	А	Б	В	Г	Д
Виручка від продажу продукції, тис. грн.	30000	15000	50000	10000	40000
Амортизація, тис. грн.	2000	3000	6000	1000	2500
Вартість придбаних напівфабрикатів, тис. грн.	10500	–	24000	–	7500
Вартість придбаних комплектуючих, тис. грн.	5500	1000	–	–	10000
Територіальне розміщення підприємства	на території і	поза країною	на території іі	поза країною	на території іі
Національна приналежність підприємства	іноземне	іноземне	національне	національне	національне

Задача 4. Економічна діяльність підприємства “Перемога” протягом останніх чотирьох років характеризується показниками, наведеними у табл. 6.3.

Таблиця 6.3 – Показники діяльності підприємства “Перемога”.

Рік	Обсяг продукції, тис. грн.	Середньорічна чисельність працівників, ос.	Вартість основних засобів, тис. грн.	Вартість спожитих матеріалів, тис. грн.
2015	800	100	1600	400
2016	900	100	1700	450
2017	900	100	1800	400
2018	1100	100	1800	500

Визначте:

– показники ефективності використання факторів виробництва для кожного року;

– оцініть динаміку показників ефективності.

Задача 5. У перший рік після реконструкції підприємства продуктивність праці збільшилася на 15% і вироблялося 25 виробів одним робітником за годину. На другий рік відбулися такі зміни: робітник став виробляти 24 вироби за годину, а кількість працівників за рік скоротилася на 1/3.

Як змінилася продуктивність праці за два роки?

Задача 6. Визначити виробіток на одного працівника у плановому році і його зростання у відсотках до базового року, якщо у році 250 робочих днів, річний виробіток у базовому періоді становив 18,6 тис. грн./людино-рік. За планом обсяг випуску продукції становив 3688 тис. грн./рік, а зниження трудомісткості виробничої програми – 2000 людино-днів.

ТЕМА 7

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗПОДІЛ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ

Ключові терміни і поняття

Доход, заробітна плата, рента, прибуток, відсоток, диференційна рента, абсолютна рента, монопольна рента, прості відсотки, складні відсотки, мінімальна заробітна плата, прожитковий мінімум, персональний розподіл доходів, крива Лоренца, коефіцієнт Джині.

Тести до теми 7

1. Первинними ресурсами в економіці є:

- а) природні та капітальні;
- б) природні та трудові;
- в) трудові та підприємницькі;
- г) трудові та капітальні.

2. Платою за який з видів економічних ресурсів є відсоток:

- а) трудові ресурси;
- б) природні ресурси;
- в) капітальні ресурси;
- г) підприємницькі здібності?

3. Що з перерахованого можна віднести до капітальних ресурсів:

- а) земельну ділянку;
- б) акції;
- в) виробниче обладнання;
- г) відповіді б) та в) правильні?

4. Заробітна плата – це:

- а) реальна кількість товарів та послуг, які можна придбати за отриману працівником винагороду;
- б) доход, що отримує людина від реалізації своїх фізичних, інтелектуальних, підприємницьких здібностей;
- в) доход, що отримує працівник від реалізації своїх фізичних та інтелектуальних здібностей у процесі виробництва;
- г) ціна праці, яка встановлюється роботодавцем за згодою держави.

5. Розмір мінімальної заробітної плати відображає:

- а) рекомендовану нижню межу індивідуального доходу;
- б) розмір прожиткового мінімуму;
- в) показник, на основі якого визначається динаміка заробітної плати у країні;
- г) нижня межа заробітної плати робітника будь-якого підприємства.

6. Плата в нарахованих або отриманих товарах являє собою:

- а) номінальну заробітну плату;
- б) мінімальну заробітну плату;
- в) прожитковий мінімум;
- г) реальну заробітну плату.

7. На розмір заробітної плати не впливає:

- а) вартість робочої сили;
- б) продуктивність праці робітника;
- в) кон'юнктура на ринку праці;
- г) правильна відповідь відсутня.

8. Якщо ваша реальна заробітна плата збільшилася на 10%, в той час як ціни на товари та послуги збільшилися на 20%, то ваша номінальна заробітна плата:

- а) зменшилась на 10%;
- б) не змінилась;
- в) зросла на 32%;
- г) зросла на 10%.

9. Якщо протягом року номінальна та реальна заробітна плата зросли на 50%, то це свідчить:

- а) про незмінність загального рівня цін;
- б) що рівень оподаткування знизився на таку ж величину, як зросли ціни;
- в) що номінальна заробітна плата зросла на таку ж величину, як і зросли ціни;
- г) що реальна заробітна плата зросла на таку ж величину, як і зросли ціни.

10. Для якої професії доцільно застосовувати відрядну форму оплати праці:

- а) лікар;
- б) держслужбовець;
- в) слюсар;
- г) вчитель?

11. Для якої з професій доцільно застосовувати погодинну форму оплати праці:

- а) швачка;
- б) маляр;
- в) слюсар;
- г) медсестра?

12. Рентний дохід являє собою:

- а) дохід, який одержують виключно власники землі;
- б) дохід від продажу землі;

- в) доход від виплат за користування землею та деякими іншими природними ресурсами;
- г) доход від продажу землі та інших природних ресурсів.

13. Яке з визначень є хибним:

- а) абсолютна рента утворюється на всіх земельних ділянках незалежно від місця їхнього розташування та родючості;
- б) диференційна рента утворюється на всіх земельних ділянках незалежно від місця їхнього розташування та родючості;
- в) диференційна рента утворюється на кращих та середніх за місцем розташування та родючістю земельних ділянках;
- г) диференційна рента не утворюється на найгірших за місцем розташування та родючістю земельних ділянках?

14. Величина чистого надлишкового прибутку, котра утворюється за рахунок кращої економічної родючості – це:

- а) абсолютна рента;
- б) монопольна рента;
- в) диференційна рента I роду;
- г) диференційна рента II роду.

15. Якщо, працюючи на однакових за площею земельних ділянках, фермер №1 отримує прибуток у 5 тис. грн., фермер №2 – 11 тис. грн., а фермер №3 – 7 тис. грн., то диференційна рента для фермера №1 становить:

- а) 5 тис. грн.;
- б) 6 тис. грн.;
- в) 2 тис. грн.;
- г) 0 грн.

16. Диференціація доходів являє собою:

- а) різницю в рівнях доходів, одержаних різними особами за певний період;
- б) різницю між максимальним і мінімальним рівнем доходів, яка склалася у суспільстві;
- в) коригування доходів через державну податкову систему;
- г) співвідношення мінімальної пенсії та мінімальної заробітної плати.

17. Крива Лоренца показує:

- а) структуру сімейних доходів;
- б) ступінь розриву між фактичним розподілом доходів і станом абсолютної рівності;
- в) причини нерівномірності розподілу доходів населення;
- г) джерела формування сімейних доходів.

18. Згідно із законом Енгеля зі зростанням доходів сім'ї:

- а) знижується питома вага витрат на харчування, частка витрат на одяг;
- б) зазнають незначних змін витрати на житло та комунальні послуги;
- в) питома вага витрат на задоволення культурних та інших нематеріальних потреб суттєво зростає;
- г) всі відповіді вірні.

Задачі до теми 7

Задача 1. Розрахуйте структуру споживання двох споживачів. Доход першого становить 15000 грн./міс., другого – 7000 грн./міс. Їхні щомісячні витрати у гривнях наведені в таблиці.

Таблиця 7.1 – Витрати споживачів

Напрямок витрат	Споживач 1	Споживач 2
Хліб, картопля, овочі	900	800
М'ясо, жири	2500	1000
Одяг	3500	1000
Оплата комунальних послуг	4000	2500
Витрати на розваги	3000	200
Ліки, вітаміни	1100	1500
Сума	15000	7000

Розрахуйте структуру використання доходу кожного споживача. Чим пояснюються суттєві відмінності у структурі споживання? Які потреби задовольняються передусім за низького рівня доходів?

Задача 2. Електрик-погодинник III розряду відпрацював за місяць 23 дні. Середня тривалість робочого дня становить 8 год. За відсутність перебоїв у електропостачанні робітнику виплачена премія в розмірі 15% місячного тарифного заробітку.

Обчислити місячний заробіток електрика при погодинно-преміальній системі оплати праці за умови, що тарифна ставка III розряду становить 25,6 грн.

Задача 3. За певний період номінальна заробітна плата робітника зросла з 1000 до 1200 гр. од., вартість життя – з 1000 до 1100 гр. од., податки – з 100 до 200 гр.

Як змінилась реальна заробітна плата робітника?

Задача 4. У три однакові за площею ділянки землі вкладено рівновеликі капітали – по 6000 дол. Середня норма прибутку – 15%. Одержано врожай пшениці: з першої ділянки – 20 ц, з другої – 25 ц, з третьої – 20 ц. Витрати на транспортування продукції до місця її реалізації складають: з першої ділянки – 15 дол./ц, з другої – 12 дол./ц, з третьої – 18 дол./ц.

Визначити виручку та прибуток отримані на кожній земельній ділянці.

Оцінити розмір диференційної ренти I роду.

Задача 5. Три фермери обробляють орендовані земельні ділянки (однакової площі). Кожен з трьох фермерів витратив по 250 млн. грн. капіталу. Обсяг вирощеної продукції у першого фермера склав 5 тон, у другого – 7 тон, у третього – 12 тон. Середня норма прибутку становить 10%.

Визначте розмір диференційної ренти.

Задача 6. Фермер для оброблення земельної ділянки авансував капітал у розмірі 150 тис. грн. Обсяг вирощеної продукції у фермера склав 50 тон, а ціна на ринку сільгосппродукції встановилася на рівні 4 тис. грн./т. Середня норма прибутку в промисловості становить 10%.

Визначте розмір абсолютної ренти.

Задача 7. Ощадний банк виплачує відсоток по вкладах, які не менші за 100 тис. грн., за наступними умовами:

- на суму, покладену на термін не менше як 1 рік, – 15% річних;
- на суму, покладену на термін не менше як 6 місяців, – 13% річних;
- на суму, покладену на термін не менше як 3 місяці, – 12% річних.

Яка форма вкладу принесе найбільший річний дохід при величині капіталу 100 тис. грн.?

Задача 8. Вкладник розмістив у банку особисті заощадження в розмірі 2500 грн. на 4 місяці.

Визначте, яку суму отримає вкладник через 4 місяці, якщо банк по цьому вкладу здійснює нарахування простих відсотків щомісяця за річною ставкою відсотка 24% в рік.

Якою буде сума коштів, якщо нарахування здійснюються за складним відсотком?

Задача 9. Вкладник, що має у розпорядженні 100 тис. грн., обирає серед наступних варіантів розміщення коштів на депозитний рахунок терміном півтора роки:

- а) діє ставка 5% квартальних з використанням схеми складних відсотків;
- б) діє ставка 24% річних з використанням схеми складних відсотків і нарахуванням за 6 місяців;
- в) діє ставка 1,5% місячних з використанням схеми простих відсотків.

Задача 10. Загальна чисельність населення країни становить 10 млн. чоловік. На основі даних таблиці 7.2 про величину середньорічного доходу побудуйте криву Лоренца для країни, оцініть рівень диференціації доходів населення.

Таблиця 7.2 – Середньорічний дохід на одну особу за групами населення

Номер групи	Чисельність населення, млн. чол.	Середньорічний дохід на одну особу, тис. грн. / чол.
I	2	10,0

II	2	19,5
III	2	27,0
IV	2	35,0
V	2	200,0

ТЕМА 8

ВЛАСНІСТЬ У СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Ключові терміни і поняття

Право власності, відносини власності, об'єкти власності, суб'єкт власності, привласнення, відчуження, володіння, користування, розпорядження, приватний тип власності, суспільний тип власності, одноосібна власність, сімейна власність, партнерська власність, індивідуальна власність, загальнонародна власність, муніципальна власність.

Тести до теми 8

1. Належність певного об'єкта власності певному суб'єкту протягом обмеженого часу називається:

- а) володінням;
- б) розпорядженням;
- в) користуванням;
- г) правом власності.

2. Форма привласнення, яка надає право власнику або делегованій ним особі приймати самостійне рішення щодо подальшої долі об'єкта – це:

- а) володіння;
- б) розпорядження;
- в) користування;
- г) право власності.

3. Відносини власності:

- а) це відносини, які виникають між фізичними і юридичними особами з приводу привласнення-відчуження матеріальних і духовних благ;
- б) реалізуються у площині взаємодії “суб'єкт – суб'єкт” відносно певного об'єкта власності;
- в) в юридичному аспекті відтворюється системою зв'язків “людина – річ” або “суб'єкт – об'єкт”;
- г) всі відповіді вірні.

4. Право власності – це:

- а) відносини, які виникають між фізичними і юридичними особами з приводу привласнення-відчуження матеріальних і духовних благ;
- б) право певного суб'єкта контролювати використання певного об'єкта власності і розподіляти витрати та доходи, які при цьому утворюються;
- в) в юридичному аспекті відтворюється системою зв'язків “людина – річ” або “суб'єкт – об'єкт”;
- г) всі відповіді вірні.

5. Суб'єкт власності – це:

- а) все те, що можна привласнити або відчужити;
- б) персоніфікований носій відносин власності;
- в) предмети особистого споживання та домашнього вжитку;
- г) робоча сила.

6. До приватного типу власності відносять:

- а) сімейну власність;
- б) партнерську власність;
- в) корпоративну власність;
- г) вірні відповіді а) і б).

7. До суспільного типу власності відносять:

- а) муніципальну власність;
- б) партнерську власність;
- в) корпоративну власність;
- г) вірні відповіді а) і в).

8. До державного виду власності відносять:

- а) муніципальну власність;
- б) партнерську власність;
- в) корпоративну власність;
- г) вірні відповіді а) і б).

9. Власність як юридична категорія проявляється через:

- а) право власності;
- б) володіння;
- в) відносини власності;
- г) розпорядження.

10. Яке з визначень характеризує економічний зміст власності:

- а) врегульовані законом суспільні відносини щодо володіння, користування і розпорядження майном;
- б) відношення людини до речі “як до чужої”;
- в) система відносин між людьми з приводу привласнення матеріальних і духовних благ;
- г) всі відповіді вірні?

11. З перерахованого оберіть об'єкт приватної власності:

- а) Чорне море;
- б) повітря;
- в) мобільний телефон;
- г) Чернігівський національний технологічний університет.

12. З перерахованого оберіть об'єкт колективної власності:

- а) ліфт у будинку;
- б) Чорне море;
- в) мобільний телефон;
- г) відповіді а) та в).

13. Оренда підприємства обов'язково спричиняє:

- а) зміну його власника;
- б) зміну користувача;
- в) зміну у технології виробництва;
- г) сукупність всіх вищезгаданих положень.

144. Людина, яка взяла автомобіль напрокат, є:

- а) користувачем;
- б) розпорядником;
- в) володарем;
- г) вірні відповіді а) і в).

15. Продаж автомобіля обов'язково спричиняє:

- а) зміну його власника;
- б) зміну користувача;
- в) зміну розпорядника;
- г) сукупність всіх вищезгаданих положень.

16. Недоліками корпоративної власності можна вважати:

- а) обмеженість фінансових ресурсів;
- б) наявність значної кількості співвласників;
- в) відносно невеликий обсяг господарського обороту;
- г) складнощі при розподілі прибутку.

17. Яка з рис характерна для загальнодержавної власності:

- а) об'єкти знаходяться у спільній власності всіх громадян країни, яка поділяється на частки;
- б) об'єкти знаходяться в розпорядженні регіональних державних органів;
- в) об'єкти знаходяться у спільній власності всіх громадян країни, яка не поділяється на частки;
- г) складнощі при розподілі прибутку.

18. До суспільного типу власності не належить:

- а) загальнонародна власність;
- б) сімейна власність;
- в) корпоративна власність;
- г) державна власність.

Ситуаційні завдання до теми 8

Завдання 1. Визначте і допишіть назви термінів:

- а) – така система відносин, за якої абсолютні права на управління та розпорядження власністю здійснюють органи (інститути) державної влади;
- б) – право певного суб'єкта контролювати використання певного об'єкта власності і розподіляти витрати та доходи, які при цьому утворюються;
- в) – це власність, при якій засоби виробництва і готовий продукт належать суспільству;
- г) – форма власності, що може бути організована як загальнодержавна або муніципальна;
- д) – все те, що можна привласнити або відчужити;
- е) – вид власності, за якої власник одночасно виконує і функції робочої сили;
- ж) – економічний процес, в ході якого речовини та сили природи перетворюються на реальні умови життєдіяльності економічних суб'єктів;
- з) – власність, при якій засоби виробництва і виготовлений продукт належать окремій приватній особі.

Завдання 2. Заповніть табл. 8.1 для наведеного переліку об'єктів.

Таблиця 8.1 – Форми власності

Назва об'єкта	Наявність повноваження			Форма власності
	Користування	Володіння	Розпорядження	
Службовий автомобіль				
Піжама				
Лікарняна постіль				
Склянка в купе поїзду				
Приватизована присадибна ділянка				
Ноутбук студента				
Бібліотечна книга				
Лавка у парку				
Азовське море				
Картина Мона Ліза				
Уніформа поліцейського				

Завдання 3. Подумайте та наведіть історичні приклади зміни домінуючої форм, що відбулися:

- а) еволюційним шляхом;

б) революційним шляхом.

Проаналізуйте причини та наслідки таких трансформацій.

Завдання 4. Наведіть приклади стосовно визначеного об'єкта власності (оберіть довільно на свій розсуд) зміни права власності таким чином, щоб:

- а) відбулася зміна володаря без зміни користувача та розпорядника;
- б) відбулася зміна володаря та користувача без зміни розпорядника;
- в) відбулася зміна володаря, користувача та розпорядника.

Завдання 5. Поміркуйте та поясніть, які дії може вчинити особа з:

- а) власною квартирою;
- б) власною машиною;
- в) власним одягом;
- г) власною земельною ділянкою?

Завдання 6. Подумайте, яким чином можна стати власником певного майна. З якими шляхами набуття власності вам доводилося зустрічатися? Назвіть приклади набуття власності різними шляхами.

ТЕМА 9 ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ СУСПІЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА

Ключові терміни і поняття

Натуральне господарство, товарне виробництво, просте товарне виробництво, розвинута форма товарного виробництва, товар, абстрактна праця, конкретна праця, споживча вартість товару, вартість товару, мінова вартість товару, індивідуальні витрати часу, суспільно-необхідні витрати часу, ціна, закон вартості, корисність, загальна корисність, гранична корисність.

Тести до теми 9

1. Натуральному господарству не притаманно:

- а) універсалізація праці;
- б) відкритість господарюючої одиниці;
- в) відсутність обміну;
- г) відсутність суспільного поділу праці.

2. Основною причиною виникнення товарного виробництва є:

- а) перехід від феодалної до ринкової економіки;
- б) урбанізація;
- в) універсалізація праці;
- г) суспільний поділ праці.

3. Для товарного виробництва характерно:

- а) універсалізація виробництва;
- б) застосування бартерної форми обміну;
- в) наявність конкуренції;
- г) правильні відповіді а) і б).

4. Основною причиною переходу від простого до розширеного товарного виробництва є:

- а) конкуренція;
- б) поява грошей;
- в) спеціалізація праці;
- г) кооперація.

5. До рис простого товарного виробництва не відносять:

- а) домінування сімейної форми власності;
- б) дрібні масштаби виробництва;
- в) межею діяльності є задоволення особистих потреб;
- г) використання найманої праці.

6. До рис розширеного товарного виробництва не відносять:

- а) виробник і власник є однією особою;
- б) великі масштаби виробництва;
- в) використання сучасної техніки і технологій;
- г) межею діяльності є отримання максимального прибутку.

7. До кількісних характеристик товару відносять:

- а) споживчу вартість;
- б) мінову вартість;
- в) вартість;
- г) вірні відповіді б) і в).

8. До якісних характеристик товару відносять:

- а) споживчу вартість;
- б) мінову вартість;
- в) вартість;
- г) вірні відповіді а) і б).

9. Кондитер виготовляє за 8-годинний робочий день 4 торти. Як зміниться індивідуальна вартість 1 торта, якщо при використанні нової печі кондитер буде виготовляти 5 тортів за день:

- а) зменшиться на 20%;
- б) не зміниться;
- в) збільшиться на 25%;
- г) неможливо визначити?

10. На ринку товару X працюють чотири виробники. Частка першого становить 30% виготовленого товару, другого та третього – по 15%. За яким виробником буде визначатися вартість товару:

- а) за першим
- б) за другим;
- в) за третім;
- г) за четвертим?

11. Кількісна пропорція, в якій один товар обмінюється на інший, – це:

- а) споживча вартість;
- б) індивідуальна вартість;
- в) мінова вартість;
- г) ціна товару.

12. Що з переліченого не відноситься до поняття конкретної праці:

- а) якісна однорідність;
- б) кількісна співвимірність;
- в) необхідність специфічних предметів та засобів праці;
- г) правильні відповіді а) і б)?

13. Що з переліченого не відноситься до поняття абстрактної праці:

- а) якісна однорідність;
- б) кількісна співвимірність;
- в) необхідність специфічних предметів та засобів праці;
- г) всі відповіді вірні?

14. Гранична корисність – це:

- а) корисність від споживання першої одиниці блага;
- б) корисність від споживання останньої одиниці блага;
- в) корисність від споживання кожної наступної одиниці блага;
- г) корисність від споживання усіх одиниць блага.

15. Відповідно до закону спадної граничної корисності:

- а) зі збільшенням кількості споживаного блага його гранична корисність зменшується;
- б) зі зменшенням кількості споживаного блага його гранична корисність зменшується;
- в) гранична корисність зменшується незалежно від кількості споживаного блага;
- г) зі збільшенням кількості споживаного блага його гранична корисність збільшується.

16. Відповідно до закону вартості:

- а) вартість товарів визначається витратами суспільно необхідної праці;
- б) обмін товарів повинен здійснюватись на основі їхньої вартості;
- в) зі збільшенням кількості споживаного блага його вартість зменшується;
- г) правильна відповідь відсутня.

17. Яка з функцій закону вартості викликає розвиток технічного прогресу та продуктивних сил:

- а) регулювальна;
- б) стимулююча;
- в) економічної й соціальної диференціації товаровиробників;
- г) прогностична?

18. Відомий перелік загальної корисності товару: 20, 50, 75, 90, 100. Гранична корисність четвертої одиниці товару становить:

- а) 10;
- б) 15;
- в) 90;
- г) 25.

19. Який з наступних переліків значень загальної корисності ілюструє дію закону спадної граничної корисності:

- а) 200, 300, 400, 500;

- б) 200, 400, 1600, 9600;
- в) 200, 450, 750, 1100;
- г) 200, 250, 270, 280?

20. Підвищення інтенсивності (напруженості праці):

- а) приводить до зменшення величини вартості одиниці товару;
- б) не приводить до змін величини вартості одиниці товару, бо відбувається підвищення витрат праці;
- в) приводить до зменшення витрат праці в одиницю часу;
- г) вірна відповідь відсутня.

Ситуаційні завдання та задачі до теми 9

Завдання 1. Уважно розгляньте наступні твердження. Які твердження, на Ваш погляд, характеризують ознаки натурального господарства, а які – товарного виробництва:

- 1) в замкненій економічній одиниці відбувається виробництво готового продукту та його споживання;
- 2) трудовий процес базується на традиціях, звичках, вимушено встановлених господарських зв'язках в рамках окремого суспільства;
- 3) виробництво засноване на застосуванні праці найманої робочої сили;
- 4) процес виробництва відбувається із застосуванням малопродуктивних знарядь праці, що не створюють надлишкового продукту;
- 5) виготовлена продукція належить власнику і призначена для вільного продажу на ринку;
- б) економічна еволюція відбувається досить повільно, окремі вдосконалення і перетворення можуть здійснюватися протягом століть;
- 7) швидкий економічний прогрес суспільства є наслідком високих темпів росту продуктивності праці і динамічного розширення асортименту виробів;
- 8) у виробництві існує суспільний поділ праці;
- 9) серед виробників постійно відбувається конкурентна боротьба?

Завдання 2. Поясніть, чи є товаром:

- вирощена на власному городі картопля для власного споживання;
- масове виробництво швейних виробів;
- надрукована (видана) власна книга;
- пошита для себе сукня;
- проїзд (перевезення) у тролейбусі;
- поїздка у таксі;
- прибирання власної кімнати.

Завдання 3. Для наведених товарів визначте споживчу вартість:

- а) чорний хліб; б) письмовий стіл; в) тістечко; г) електрична енергія;
- д) спортивний костюм; е) кава; є) нафта; ж) зимове взуття.

Наведіть приклади зміни їхньої споживчої вартості. Поміркуйте, яке

значення прийме мінова вартість цих товарів.

Задача 1. Працюючи на суспільно-нормальному рівні, столяр виготовляв протягом 12-годинного робочого дня 4 стільці. Після застосування нового деревообробного обладнання кількість вироблених за робочий день сталої тривалості стільців збільшилась у 2 рази. Визначте:

- вартість, яку одержував столяр в обмін на один стілець і за всю продукцію за початкових умов праці;
- індивідуальну вартість виробництва одного стільця після застосування нового обладнання;
- вартість, яку одержує столяр в обмін на один стілець і за всю продукцію після застосування нового обладнання.

Задача 2. Три групи виробників випускають однаковий товар. Індивідуальні витрати робочого часу на виробництво одиниці товару складають: в першій групі – 1 год., в другій – 2 год., а в третій – 3 год. Перша група виробляє 10 млн. одиниць товару, друга – 160 млн., а третя – 30 млн.

Визначте суспільно необхідний час для виробництва одиниці товару.

Оцініть, який економічний результат матиме кожна група виробників.

Задача 3. Підприємства, що належать до різних сфер національної економіки, працюючи за суспільно-нормальних умов праці, виготовляють три види споживчих вартостей. Перше підприємство, пропрацювавши 60 год. за тиждень, виготовило 15 одиниць продукції. Друге підприємство – за 42 год. на тиждень виготовило 7 одиниць продукції. Третє підприємство – за 40 год. на тиждень, виготовило 5 одиниць продукції.

Визначте:

- мінову вартість кожного товару;
- як зміниться мінова вартість, якщо на всіх підприємствах першої сфери національної економіки в результаті підвищення продуктивності праці обсяг продукції збільшиться на 5 одиниць за тих же витрат часу.

Задача 4. Нехай споживач купує три види товарів: X, Y, Z. Сукупну корисність TU (в ютилях), яку отримує споживач від послідовного споживання цих товарів, наведено в табл. 9.1:

Таблиця 9.1 – Сукупна корисність товарів X, Y, Z, ют.

Одиниця товару	Товар X		Товар Y		Товар Z	
	TU _X	MU _X	TU _Y	MU _Y	TU _Z	MU _Z
1	20		10		32	
2	39		19		62	
3	57		27		87	
4	74		34		105	
5	90		40		115	

6	105		45		116	
7	119		49		116	
8	131		52		116	

Необхідно:

- а) обчислити граничні корисності, внести значення до таблиці;
- б) побудувати графічні моделі загальної та граничної корисності для кожного товару.

ТЕМА 10

ГРОШІ ТА ЗАКОН ГРОШОВОГО ОБІГУ

Ключові терміни і поняття

Проста форма обміну, розгорнута форма обміну, всезагальна форма обміну, гроші, номінальна вартість грошей, реальна вартість грошей, повноцінні гроші, неповноцінні гроші, закон грошового обігу, інфляція, дефляція, індекс цін, індекс споживчих цін, номінальні доходи, реальні доходи, інфляційний податок, інфляційна дотація.

Тести до теми 10

1. Гроші – це:

- а) специфічний товар, який є загальноприйнятим еквівалентом у розрахунках за всі інші товари;
- б) особливі паперові та металеві товари, що випускаються державою як гроші;
- в) особливі паперові та металеві товари, які прийнятні в певній країні в певний період часу як загальний засіб обміну;
- г) всі відповіді вірні.

2. Номінальна вартість грошей:

- а) вартість, що створюється у процесі їх виготовлення;
- б) вартість, що вказана на грошах;
- в) кількість товарів, яку можна придбати за ці гроші;
- г) завжди нижча за реальну вартість грошей.

3. Реальна вартість грошей:

- а) вартість, що створюється у процесі їх виготовлення;
- б) вартість, що вказана на грошах;
- в) кількість товарів, яку можна придбати за ці гроші;
- г) завжди нижча за номінальну вартість грошей.

4. Відповідно до якої функції грошей формується закон грошового обігу:

- а) міра вартості;
- б) засіб платежу;
- в) засіб обігу;
- г) засіб накопичення?

5. Яке з положень характеризує функцію грошей як засобу обігу:

- а) гроші відсутні в момент купівлі-продажу товарів;
- б) гроші відіграють роль посередника при обміні товарів;
- в) гроші виступають як загальний купівельний засіб;

г) встановлення ціни товарів?

6. Яке з положень характеризує функцію грошей як засобу платежу:

- а) гроші відсутні в момент купівлі-продажу товарів;
- б) гроші відіграють роль посередника при обміні товарів;
- в) гроші виступають як загальний купівельний засіб;
- г) встановлення ціни товарів?

7. Гроші виконують функцію засобу накопичення, коли Ви:

- а) купуєте лотерею;
- б) розраховуєтесь за поштові послуги;
- в) сплачуєте податки;
- г) зберігаєте готівкові кошти вдома.

8. Відповідно до якої функції грошей виникають кредитні гроші:

- а) міра вартості;
- б) засіб платежу;
- в) засіб обігу;
- г) засіб накопичення?

9. Кількість грошей в економіці країни залежить від:

- а) розміру золотого запасу країни;
- б) товарної маси країни;
- в) швидкості обігу грошової одиниці;
- г) правильні відповіді б) та в).

10. Яке із визначень найбільш повно відображає зміст поняття “інфляція”:

- а) здуття, розбухання грошово-паперового обігу;
- б) підвищення загального рівня цін;
- в) процес, для якого характерне зниження купівельної спроможності грошей при одночасному зростанні цін на товари та послуги;
- г) знецінення грошей, що супроводжується порушенням законів грошового обігу й втратою ними всіх або частини основних функцій;
- д) втрата довіри людей до грошових знаків і перехід на бартерні операції або операції з використанням іноземної валюти?

11. Які зовнішні ознаки інфляції в економіці країни:

- а) зростають реальні доходи населення;
- б) знижуються ціни на товари та послуги;
- в) зростає ціна робочої сили, скорочується пропозиція товарів;
- г) відбувається загальне зростання цін?

12. Хто найшвидше отримає вигоду від несподіваної інфляції:

- а) пенсіонер, який отримує пенсію в 5000 грн. на місяць;

- б) людина, яка отримала безпроцентну позику в 100000 грн.;
- в) людина, яка позичила своєму приятелеві 100000 грн. без процентів;
- г) лікар, який має на своєму рахунку в банку 100000 грн.

13. Яка з подій не характерна для гіперінфляції:

- а) ціни зростають на тисячі і навіть мільйони відсотків за рік;
- б) усі прагнуть заpastися речами і позбутись грошей;
- в) вартість життя зростає, тому наймані працівники вимагають вищої номінальної заробітної плати, що спричиняє нове підвищення цін;
- г) фірми посилено вкладають гроші в інвестиційні товари?

14. Купівельна спроможність грошей в умовах інфляції:

- а) підвищується;
- б) знижується;
- в) не змінюється;
- г) може і підвищуватися, і знижуватися.

15. За підсумками 2018 року річний індекс цін склав 101,2%. Це означає, що гривня:

- а) знецінилася на 1,2%;
- б) здорожчала на 1,2%;
- в) знецінилася на 1,186 коп.;
- г) здорожчала на 1,186 коп.

16. Якщо протягом року, за однакових обсягів споживання товарів, ціна товару X зросла на 10%, а ціна товару Y зросла на 30%, то інфляція становить:

- а) 20%;
- б) 10%;
- в) 40%
- г) 30%.

17. Якщо протягом року заробітна плата робітника зросла з 1000 грн. до 1100 грн. за річної інфляції у 8%, то справедливим є твердження:

- а) на добробут робітника інфляція вплив не здійснює;
- б) робітник отримує інфляційну дотацію у розмірі 8%;
- в) робітник сплачує інфляційний податок у розмірі 20 грн.;
- г) робітник отримує інфляційну дотацію у розмірі 20 грн.

6. Яка з перерахованих дій виступає як засіб, за допомогою якого індивід страхується від ризику непередбачуваної інфляції:

- а) включення в трудовий контракт пункту, що враховує індексування заробітної плати в довгостроковому періоді;
- б) пропонування своєму другу позички, відсоткова ставка по котрій нижча банківської;
- в) відкриття нового бізнесу на основі отриманих від банку кредитів;
- г) всі відповіді вірні?

Ситуаційні завдання та задачі до теми 10

Завдання 1. Поясніть, які функції виконують гроші, коли Ви:

- а) сплачуєте за комунальні послуги;
- б) розраховуєтеся за товари з постачальниками готівкою;
- в) розраховуєтеся за поставлені товари з постачальниками через банк;
- г) отримуєте стипендію;
- д) купуєте валюту для зберігання вдома;
- е) купуєте акції будь-якої компанії.

Задача 1. Номінальний ВВП країни становить 1 млрд. грн., швидкість обігу грошей – 4 оберти за рік.

Визначити:

– скільки грошей повинен випустити уряд, щоб не допустити підвищення цін;

– як зміниться ця потреба, якщо швидкість обігу грошей становитиме 8?

На скільки відсотків при цьому підвищаться ціни?

Задача 2. Яка кількість грошей потрібна для обігу, якщо протягом року сума цін всіх товарів – 500 млрд. грн., сума цін товарів, проданих у кредит – 150 млрд. грн., платежі, строк оплати яких наступив, – 100 млрд. грн., взаємопогашуючі платежі – 50 млрд. грн., швидкість обігу грошей – 5 обертів за рік? Як зміниться ця потреба, якщо швидкість обігу грошей становитиме 9?

Задача 3. Індекс споживчих цін країни включає чотири товари: А, Б, В, Г. На основі даних табл. 10.1 визначте, чи існує в країні інфляція та її розмір.

Таблиця 10.1 – Ціни на товари

Товар	Обсяг товару, штук	Ціна товару, грн.	
		попередній рік	поточний рік
А	1000	6	7
Б	15000	0,5	0,4
В	500	30	35
Г	7000	2	2

Задача 4. Яка кількість грошей потрібна для обігу, якщо протягом року в економіці:

– виготовлено товарів споживчого призначення 50 млрд. од. за середньою ціною 10 грн.,

– виготовлено товарів виробничого призначення 82 млрд. од. за середньою ціною 8 грн.,

– продано населенню товарів у кредит – 15 млрд. од.,

– платежі, строк оплати яких настав, – 100 млрд. грн.,

– взаємопогашуючі платежі – 50 млрд. грн.,

– швидкість обігу грошей – 5 обертів за рік?

Як зміниться ця потреба, якщо швидкість обігу грошей становитиме 8, а

інфляція в країні складе 15%?

Задача 5. За наведеними у табл. 10.2 даними розрахуйте індекс цін для другого та третього років. Оцініть, як змінилися ціни за два роки (третього відносно першого).

Таблиця 10.2 – Ціни на товари

Товар	Обсяг, одиниць	Ціна за одиницю товару, грн.		
		I рік	II рік	III рік
Товар А	9	6	6	5
Товар Б	15	18	28	22
Товар В	31	20	15	21
Товар Г	20	15	20	25
Товар Д	2	100	120	150

Задача 6. На основі даних табл. 10.3 проаналізуйте, як змінилася номінальна та реальна заробітної плата:

- за 2019 рік;
- у 2018 р. порівняно з 2016 р.

Таблиця 10.3 – Розмір заробітної плати

Період	Номінальна заробітна плата, грн.	Річний індекс цін
2016 рік	12200	1,1
2017 рік	12800	1,15
2018 рік	13400	1,08
2019 рік	13900	1,2

Задача 7. Визначте, які наслідки від інфляції (інфляційний податок чи інфляційну дотацію) отримає суб'єкт, якщо:

- рівень інфляції складає 10% річних, а кредитор надав позику строком на 1 рік під 7,5% річних;
- рівень інфляції складає 10% річних, а пенсія пенсіонера індексується щоквартально на 2,5%;
- рівень інфляції склав 12% річних, а індивід отримав підвищення заробітної плати протягом року з 2700 грн. до 3120 гр. од.;
- рівень інфляції склав 15% річних, а індивід отримав підвищення заробітної плати протягом року двічі: на 10% та на 8%;
- щоквартально ціни зростали на 5%, а заробітна плата індивіда зросла з 15600 грн. на початку року до 16720 грн. в кінці року.

ТЕМА 11

РИНОК ЯК ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ ТОВАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

Ключові терміни і поняття

Ринок, попит, пропозиція, закон попиту, закон пропозиції, ціна попиту, ціна пропозиції, ціна рівноваги, ринкова ціна, рівноважний обсяг, еластичність, коефіцієнт еластичності попиту за ціною, коефіцієнт еластичності пропозиції за ціною, еластичний попит, нееластичний попит, еластична пропозиція, нееластична пропозиція, конкуренція, цінова конкуренція, повноцінна конкуренція, неповноцінна конкуренція, ринкова інфраструктура, банк, біржа.

Тести до теми 11

1. Попит на товар – це:

- а) кількість реалізованих товарів;
- б) бажання і можливість споживача придбати товар чи послугу;
- в) потреба в покупці будь-якого товару;
- г) бажання людини придбати товар.

2. Закон пропозиції стверджує, що:

- а) попит і пропозиція взаємопов'язані;
- б) підвищення пропозиції товару викликає зниження ціни на товар;
- в) зростання доходів населення викликає підвищення пропозиції;
- г) за інших рівних можливостей зростання ціни на товар викликає підвищення обсягу пропозиції товару.

3. Ціна рівноваги на ринку товарів – це:

- а) ціна, за якою виробники можуть реалізувати найбільшу кількість своєї продукції;
- б) ціна, що найбільш вигідна споживачам;
- в) ціна, за якої обсяг попиту дорівнює обсягу пропозиції;
- г) ціна, що покриває витрати виробників на виробництво товарів.

4. Зростання пропозиції призведе до:

- а) надлишку товарів на ринку;
- б) скорочення обсягу рівноваги та підвищення ціни рівноваги;
- в) зростання обсягу рівноваги та ціни рівноваги;
- г) зростання обсягу рівноваги та зниженню ціни рівноваги.

5. Якщо ціна на ринку встановиться на рівні нижче ціни рівноваги,

то:

- а) на ринку виникає дефіцит товарів;
- б) пропозиція товарів скоротиться;
- в) на ринку виникає надлишок товарів;

г) підвищиться попит на товар.

6. Якщо одночасно збільшується попит і пропозиція на ринку певного товару, то:

- а) одночасно зростають рівноважна ціна і рівноважна кількість;
- б) рівноважна ціна і рівноважна кількість не змінюються;
- в) рівноважна ціна зростає, а вплив на рівноважну кількість не визначений;
- г) рівноважна кількість зростає, а вплив на рівноважну ціну не визначений.

7. Якщо скорочення ціни товару на 1% призводить до збільшення обсягу попиту на 2%, то такий попит:

- а) еластичний;
- б) абсолютно еластичний;
- в) нееластичний;
- г) абсолютно нееластичний.

8. В якому з варіантів типи ринкових структур перераховані послідовно – від найбільш конкурентного ринка до найменш конкурентного:

- а) досконала конкуренція, олігополія, монополістична конкуренція, монополія;
- б) монополія, досконала конкуренція, олігополія, монополістична конкуренція;
- в) досконала конкуренція, монополістична конкуренція, олігополія, монополія;
- г) монополістична конкуренція, олігополія, досконала конкуренція, монополія?

9. Монополістична конкуренція характеризується тим, що:

- а) багато підприємців продають подібні товари, намагаючись надати їм унікальних властивостей;
- б) на ринку домінують певні товаровиробники;
- в) на ринку присутній єдиний товаровиробник;
- г) на ринку домінує обмежена кількість товаровиробників.

10. Характерною ознакою чистої монополії є те, що:

- а) пропозиція виходить від одного суб'єкта;
- б) пропозиція виходить від групи виробників, окремі з яких мають переважаючу частку на ринку;
- в) пропозиція виходить від кількох великих фірм;
- г) на ринку присутній єдиний товаровиробник, продукція якого не має близьких замінників.

11. Якщо коефіцієнт еластичності пропозиції за ціною дорівнює 4, то це означає, що:

- а) при зростанні ціни товару на 4% обсяг попиту зменшиться на 1%;
- б) обсяг пропозиції зміниться на 4%;
- в) при зменшенні ціни товару на 1% обсяг пропозиції зменшиться на 4%;
- г) при зменшенні ціни товару на 1% обсяг пропозиції зросте на 4%.

12. Товар, що є об'єктом купівлі-продажу на ринку електроенергії є:

- а) диференційованим товаром;
- б) унікальним товаром;
- в) комплексним товаром;
- г) товаром-доповнювачем.

13. Що з наведеного нижче є завданням функціонування державного сектору:

- а) забезпечення отримання прибутку;
- б) забезпечення виробництва суспільних товарів;
- в) забезпечення економічного інтересу;
- г) забезпечення самофінансування підприємств?

14. Операції з купівлі-продажу цінних паперів здійснюються на:

- а) товарній біржі;
- б) біржі праці;
- в) фондовій біржі;
- г) валютній біржі.

15. Елементом якої інфраструктури є товарна біржа:

- а) фінансово-кредитної;
- б) науково-дослідної;
- в) організаційно-технічної;
- г) правильна відповідь відсутня?

16. Елементом якої інфраструктури є фондова біржа:

- а) фінансово-кредитної;
- б) науково-дослідної;
- в) організаційно-технічної;
- г) правильна відповідь відсутня?

17. Олігополія – це ринкова структура, де оперує:

- а) велика кількість конкуруючих фірм, що виробляють однорідну продукцію;
- б) велика кількість конкуруючих фірм, що виробляють диференційовану продукцію;
- в) невелика кількість конкуруючих фірм;
- г) тільки єдина крупна фірма;

д) тільки один крупний покупець.

18. Цінова дискримінація – це:

- а) продаж за різними цінами однієї і тієї ж продукції різним покупцям;
- б) відмінності в оплаті праці в залежності від національності або статі;
- в) експлуатація трудящих шляхом встановлення високих цін на споживчі товари;
- г) підвищення ціни на товар більш високої якості;
- д) всі попередні відповіді вірні.

19. Головною функцією комерційних банків є:

- а) надання позик для придбання нерухомості;
- б) випуск цінних паперів;
- в) кредитування приватного сектору економіки;
- г) надання позик державі.

20. Монополії в більшості країн існують у системі комунального господарства, тому що:

- а) система комунального господарства отримує фінансову підтримку від держави;
- б) комунальні послуги надають дуже великі фірми;
- в) конкуренція в галузі може завдати шкоду населенню;
- г) регулювання відбувається досить нескладно.

21. Природна монополія відрізняється від простої монополії тим, що:

- а) є ринковою структурою, яка забезпечує мінімізацію витрат;
- б) має економію від масштабу на всіх обсягах випуску;
- в) не породжує безповоротних втрат і є вигідною для суспільства;
- г) всі відповіді правильні.

Ситуаційні завдання та задачі до теми 11

Завдання 1. Підберіть до кожного визначення відповідні категорії або поняття:

- | | |
|---|-------------------------------------|
| 1. Максимальна ціна, яку споживач згоден заплатити за певну кількість товару | а) Досконала конкуренція |
| 2. Ціна, за якої обсяг попиту рівний обсягу пропозиції | б) Досконала монополія |
| 3. Бажання та можливість споживача придбати певну кількість товару за умов, що склалися на ринку | в) Рівноважна ціна |
| 4. Тип ринку, для котрого характерна наявність лише одного виробника | г) Еластичність пропозиції за ціною |
| 5. Тип ринкової структури, для котрої характерна стратегічна поведінка товаровиробників | д) Олігополія |
| 6. За інших незмінних умов при зростанні ціни товару обсяг його пропозиції також збільшується і навпаки | |

7. Показник, що кількісно характеризує реакцію обсягу попиту на зміну ціни даного товару на один відсоток
8. Показник, що характеризує реакцію обсягу пропозиції на зміну ціни даного товару
9. Тип ринкової структури, за якого на ринку працюють тисячі дрібних товаровиробників
10. Ціна, що діє на ринку

- е) Попит
- ж) Коефіцієнт еластичності попиту за ціною
- з) Закон пропозиції
- к) Ціна попиту
- л) Ринкова ціна

Завдання 2. Які економічні терміни пропущені у наведеному тексті?

Ринок товарів включає в себе ринки засобів _____ та споживчих _____. Головними дійовими особами тут є _____ та _____, а також посередник, торговець, котрий організовує їхню _____, постачаючи вироби від першого другому. Але між ними споживач – фігура _____.

На відміну від планово-розподільчої економіки, де виробник _____, а споживач не має _____ і купує те, що вироблено, за умов ринкової економічної системи саме _____ належить вирішальне слово. Це він, купуючи або не купуючи _____, визначає долю виробництва: стимулює його чи, навпаки, гальмує.

Ось чому товаровиробник в умовах шаленої _____ змушений змагатися з іншими виробниками у безупинному пошуку нових технологій, спрямовувати всі зусилля, таланти та вміння на пошук такої організації виробництва, щоб із мінімальними _____ ресурсів виробляти високоякісний та _____ товар, який найповніше задовольнив би _____ споживачів.

Завдання 3. Покажіть графічно зміни, що відбудуться на ринку:

- зимового взуття, якщо відбулося раптове похолодання;
- ринку кабачків, якщо стане популярною кабачкова дієта;
- чаю, якщо вартість вирощування чаю збільшиться;
- морозива, якщо зменшиться поголів'я корів;
- сталі, якщо зросте ціна на електроенергію;
- електроенергії, якщо буде побудовано ще одну атомну станцію.

Прокоментуйте зміни.

Завдання 4. У засобах масової інформації з'явилося багато статей про шкідливість хутряних іграшок для здоров'я малят.

Як дана подія вплине на ринки хутряних іграшок, хутра і хутряних підбілок для курток?

Завдання 5. Як зміниться попит на товар, якщо зміниться ціна на товар-замінник або товар-доповнювач:

- а) попит на чорний хліб при зростанні ціни на білий хліб;
- б) попит на соки при зменшенні ціни на лимонад;
- в) попит на чай при зростанні ціни на цукор;
- г) попит на фотоплівку при зростанні ціни на фотоапарати;

В якому напрямку зміститься крива попиту чорний хліб, соки, чай, фотоплівку?

Завдання 6. Вкажіть, коли відбувається зміна величини пропозиції, а коли обсягу пропозиції:

- а) в результаті скорочення витрат виробництва виробники продають більше автомобілів;
- б) внаслідок зниження ціни на пшеницю збільшився продаж кукурудзи;
- в) внаслідок зниження роздрібною ціни на фруктову воду її оптові поставки скоротились.

Як зміна цих показників відобразиться на графіку пропозиції?

Завдання 7. Охарактеризуйте основні риси ринку:

- а) електроенергії;
- б) вугілля;
- в) картоплі;
- г) електрообладнання;
- д) пральних порошків;
- е) мобільного зв'язку;
- ж) зубних паст;
- з) шоколадних цукерок.

З'ясуйте, якому типу ринкової структури відповідає кожен із ринків. Поміркуйте, які методи конкурентної боротьби доцільно використовувати виробникам у кожному з випадків.

Задача 1. Ринок прасок характеризується даними, що представлені в табл. 11.1.

Таблиця 11.1 – Характеристики обсягів попиту та пропозиції товару

Обсяг, тис. шт.	Ціна, дол.							
	10	20	30	40	50	60	70	80
Попиту	32	28	24	20	16	12	8	3
Пропозиції	4	7	10	13	16	19	22	24

Необхідно:

- а) побудувати графіки попиту і пропозиції;
- б) яка буде ціна рівноваги?
- в) який рівноважний обсяг купівлі-продажу?
- г) як вплине на ринок встановлення ціни у 20 дол.?
- д) як вплине на ринок встановлення ціни у 80 дол.?

Задача 2. В табл. 11.3 наведена шкала пропозиції товару трьох

виробників А, В, С.

Таблиця 11.2 – Шкала індивідуальної пропозиції товару

Ціна, (грн./од.)	Обсяг індивідуальної пропозиції фірм, штук			Обсяг ринкової пропозиції, штук
	А	В	С	
10	–	10	25	
20	5	30	50	
30	20	50	75	
40	35	70	100	
50	50	90	125	

Визначити:

- обсяг ринкової пропозиції товарів;
- зобразити графіки індивідуальної та ринкової пропозиції;
- коефіцієнти еластичності за ціною окремих виробників та ринкової пропозиції при зростанні ціни з 30 грн. до 40 грн.;
- коефіцієнти еластичності за ціною окремих виробників та ринкової пропозиції при зменшенні ціни з 20 грн. до 10 грн.

Задача 3. Ринок товару Х характеризують дані, наведені у табл. 11.3.

Таблиця 11.3 – Характеристики обсягів попиту та пропозиції товару

Ціна товару (р), грн.	Обсяг попиту (Q^d), штук	Обсяг пропозиції (Q^s), штук	Новий обсяг попиту (Q^d_1), штук
2	90	20	
4	75	40	
6	60	60	
8	45	80	
10	30	100	

У відповідності до даних таблиці:

- побудувати графіки попиту та пропозиції;
- визначити значення рівноважної ціни та рівноважного обсягу, користуючись графічним методом;
- яка ситуація складеться на ринку (надлишок чи дефіцит товарів), якщо держава зафіксує ціну на рівні $p = 2$ грн.? Показати ситуацію графічно;
- яка ситуація складеться на ринку (надлишок чи дефіцит товарів), якщо держава зафіксує ціну на рівні $p = 8$ грн.?
- як зміняться рівноважна ціна та обсяг, якщо в результаті підвищення доходів споживачі за кожного рівня цін будуть купувати на 10 одиниць товару більше. Показати ситуацію графічно.

Завдання 4. Банк виплачує своїм вкладникам за депозитами 14% річних і надає кредити під 20% річних. Чому дорівнює банківський прибуток від коштів вкладників, якщо вкладені депозити – 10 млн. грн., сума наданих на рік кредитів – 8 млн. грн.

ТЕМА 12 ПІДПРИЄМСТВО ЯК ТОВАРОВИРОБНИК

Ключові терміни і поняття

Підприємство, капітал, додатковий продукт, постійний капітал, змінний капітал, кругооборот капіталу, оборот капіталу, основний капітал, амортизація, фізичне зношування, моральне зношування, оборотний капітал, витрати виробництва, зовнішні (явні) витрати, внутрішні (неявні) витрати, бухгалтерські витрати, економічні витрати, постійні витрати, змінні витрати, середні загальні витрати, собівартість, загальна виручка, прибуток, бухгалтерський прибуток, чистий економічний прибуток, нормальний прибуток, рентабельність, норма прибутку.

Тести до теми 12

1. Яке з нижченаведених тверджень найбільш повно відображає сутність поняття “підприємство”:

- а) підприємство – це відокремлена економічна структура, яка займається виробництвом та реалізацією певних товарів і послуг з метою отримання прибутку;
- б) підприємство – це господарська одиниця, яка бере участь у поділі праці;
- в) підприємство – це самостійна економічна структура, яка діє в певній системі суспільного поділу праці;
- г) правильна відповідь відсутня?

2. Критерієм класифікації підприємства за розмірами не є:

- а) кількість робітників;
- б) продуктивність праці;
- в) обсяг господарського обороту;
- г) правильна відповідь відсутня.

3. Основний капітал у кожному виробничому циклі:

- а) використовується повністю;
- б) використовується частково;
- в) зовсім не використовується;
- г) правильна відповідь відсутня.

4. Оборотний капітал у кожному виробничому циклі:

- а) переносить свою вартість повністю;
- б) переносить свою вартість частково;
- в) зовсім не переносить свою вартість;
- г) можливі різні варіанти в залежності від типу виробництва;
- д) правильна відповідь відсутня.

5. Амортизація – це:

- а) зношення основного капіталу;
- б) процес перенесення вартості основного капіталу на вартість продукції, що виготовляється;
- в) знецінення основного капіталу;
- г) витрати на утримання основного капіталу.

6. У процесі виробництва основний капітал підприємства:

- а) змінює свою споживну вартість;
- б) зберігає свою споживну вартість;
- в) повністю втрачає споживну вартість;
- г) взагалі її не має.

7. Постійними називаються витрати, які:

- а) постійно повторюються у процесі виробництва;
- б) пов'язані з постійним асортиментом продукції;
- в) постійно зростають із ростом обсягу виробництва продукції;
- г) не залежать від кількості виготовленої продукції.

8. Зі зростанням обсягу виробництва продукції:

- а) зростуть постійні витрати;
- б) зростуть середні витрати;
- в) зростуть загальні витрати;
- г) правильні відповіді б) і в).

9. Який фактор збільшує змінні витрати підприємства:

- а) підвищення орендної плати;
- б) підвищення ставки відсотку на банківські кредити;
- в) підвищення заробітної плати основних робітників;
- г) підвищення заробітної плати апарату управління?

10. Який фактор збільшує умовно-постійні витрати підприємства:

- а) підвищення орендної плати;
- б) підвищення цін на паливо;
- в) підвищення заробітної плати основних робітників;
- г) підвищення норми витрат матеріалів?

11. Постійні витрати підприємства становлять 50% у собівартості одиниці продукції. Змінні витрати для виробництва 1000 одиниць склали 800 грн. Собівартість одиниці продукції становить:

- а) 2,5 грн.;
- б) 1,6 грн.;
- в) 0,4 грн.;
- г) 0,8 грн.

12. Умова отримання підприємством прибутку – це:

- а) перевищення доходів над витратами;
- б) здійснення господарської діяльності в певному обсязі;
- в) задоволення попиту;
- г) правильна відповідь відсутня.

13. Збитковим вважається підприємство, де:

- а) відсутній прибуток;
- б) низька рентабельність;
- в) низька заробітна плата;
- г) витрати перевищують виручку.

14. Підприємство реалізувало 2 тис. одиниць продукції за ціною 5 грн. Загальні витрати на весь обсяг реалізованої продукції становлять 8 тис. грн. Отже, прибуток підприємства рівний:

- а) 2 тис. грн.;
- б) 6 тис. грн.;
- в) 4 тис. грн.;
- г) 40 тис. грн.

15. Підприємство реалізувало 4 тис. одиниць продукції за ціною 5 грн. Загальні витрати на весь обсяг реалізованої продукції становлять 18 тис. грн. Отже, дохід підприємства становить:

- а) 18 тис. грн.;
- б) 20 тис. грн.;
- в) 4 тис. грн.;
- г) 2 тис. грн.

16. Підприємство реалізувало 2 тис. одиниць продукції за ціною 5 грн. Загальні витрати на весь обсяг реалізованої продукції становлять 8 тис. грн. Отже, рентабельність продукції становить:

- а) 20%;
- б) 25%;
- в) 10%;
- г) 15%.

17. Капітал, що авансується в купівлю робочої сили, – це:

- а) постійний капітал;
- б) змінний капітал;
- в) основний капітал;
- г) оборотний капітал.

18. Капітал, що авансується в купівлю предметів та засобів праці, – це:

- а) постійний капітал;
- б) змінний капітал;

- в) основний капітал;
- г) оборотний капітал.

19. Процес руху капіталу, що послідовно проходить три стадії – обігу, виробництва і знов обігу, називається.

- а) оборот капіталу;
- б) відновлення капіталу;
- в) кругооборот капіталу;
- г) використання капіталу.

20. Витрати, величина яких залежать від обсягів виробництва, – це:

- а) постійні витрати;
- б) змінні витрати;
- в) сукупні витрати;
- г) граничні витрати.

21. Яке з цих тверджень є невірним:

- а) економічні витрати завжди більші за бухгалтерські;
- б) економічний прибуток завжди менший за бухгалтерський;
- в) нормальний прибуток може бути більшим за економічний;
- г) бухгалтерський прибуток завжди більший за нормальний.

22. Яке з наступних виразів представляє собою загальні витрати:

- а) $\Delta V_{\text{заг.}}$;
- б) $V_{\text{зм.}} - V_{\text{пост.}}$;
- в) $V_{\text{зм.}} + V_{\text{пост.}}$;
- г) $V_{\text{зм.}} + V_{\text{пост.}} + V_{\text{зм.}}^1$?

23. Що, з точки зору економічної теорії, лежить в основі мотивації поведінки фірми:

- а) прагнення використовувати найменш витратний процес виробництва;
- б) бажання одержувати максимальний прибуток;
- в) намір уникати високих податків;
- г) намагання звести до мінімуму екологічну шкоду.

Ситуаційні завдання та задачі до теми 12

Завдання 1. Підберіть до кожного визначення чи характеристики відповідні категорії:

- | | |
|---|-----------------|
| 1. Підприємство, що діє на основі приватної власності громадян чи юридичної особи | а) собівартість |
| 2. Відносний показник, що характеризує прибутковість | б) виручка |
| 3. Різниця між доходами та витратами | в) підприємство |
| 4. Витрати на виробництво та реалізацію одиниці продукції | г) постійний |

5. Організаційно відокремлена, економічно самостійна одиниця, котра займається виробництвом товарів, робіт чи послуг з метою задоволення потреб суспільства	капітал
6. Сума коштів, отримана підприємством від реалізації товару	д) приватне підприємство
7. Витрати, величина яких залежить від обсягу виробництва продукції	е) прибуток
8. Частина капіталу, котрий у процесі виробництва не змінює величини своєї вартості	є) загальні витрати
9. Сукупність постійних та змінних витрат	ж) постійні витрати
10. Витрати, величина яких не залежить від обсягу виробництва продукції	з) змінні витрати
	к) рентабельність

Задача 1. Відомо, що для виробництва товару вартістю 120 грн. використано перенесеної вартості у розмірі 80 грн. Органічна будова капіталу (співвідношення постійного до змінного капіталу) становить 5 до 1.

Визначити додаткову вартість та норму прибутку.

Задача 2. Підприємство обирає один з двох варіантів оренди обладнання для проведення ремонтних робіт власною бригадою:

1) орендна плата за експлуатацію ремонтного обладнання протягом місяця становить 20 тис. грн., а витрати на допоміжні матеріали – 450 грн. на одну ремонтну операцію;

2) орендна плата за експлуатацію ремонтного обладнання протягом місяця становить 40 тис. грн., а витрати на допоміжні матеріали – 200 грн. на одну ремонтну операцію.

Визначити:

– який варіант доцільно обрати, якщо протягом місяця підприємство в середньому виконує 150 ремонтних операцій;

– за якого обсягу ремонтних робіт доцільним є використання першого варіанту оренди, а за якого – другого;

– побудуйте графік витрат для обох варіантів.

Задача 3. Визначити вплив на собівартість продукції збільшення її випуску на 25%, якщо передбачається зростання умовно-постійних витрат на 10%. Загальна сума умовно-постійних витрат за поточного обсягу виробництва становила 20 млн. грн., а загальні витрати на виробництво продукції складають 45 млн. грн.

Задача 4. В табл. 12.1 наведена частина інформації про витрати підприємства.

Таблиця 12.1 – Інформація про витрати підприємства

Q	$V_{\text{пост.}}$	$V_{\text{зм.}}$	$V_{\text{заг.}}$	$V_{\text{пост.}}^1$	$V_{\text{зм.}}^1$	$V_{\text{заг.}}^1$
0						
10						20
20					11	
30			390			
40		420				
50				2		14

Необхідно:

- заповнити всю таблицю;
- побудувати графіки взаємозв'язку загальних і середніх витрат від обсягу виробництва.

Задача 5. В табл. 12.2 наведена частина інформації про витрати підприємства та ціну продукції.

Таблиця 12.2 – Інформація про витрати підприємства

Q	$V_{\text{пост.}}$	$V_{\text{зм.}}$	$V_{\text{заг.}}$	$V_{\text{заг.}}^1$	Ц	TR	Pr
5			200		20		
10		40			18		
15	180			16		240	
20			260			280	
25		100			12		

Необхідно:

- заповнити всю таблицю;
- побудувати графік взаємозв'язку витрат та виручки підприємства від обсягу виробництва;
- розрахувати рентабельність виробництва за кожного з обсягів продукції.

Задача 6. Діяльність підприємства, що виготовляє мило, характеризується наступними даними:

- постійні витрати становлять 18 тис. грн.;
- змінні витрати на одиницю продукції рівні 2,0 грн.;
- діюча на ринку ціна одиниці продукції 3,2 грн.;
- авансований капітал становить 600 тис. грн.

Визначити суму та норму прибутку підприємства, якщо обсяг продажу продукції становить 15 тис. штук.

Задача 7. Основний капітал – 300 тис. дол., постійний капітал – 420 тис. дол., оборотний капітал – 320 тис. дол., норма додаткової вартості – 150%. Термін служби засобів праці – 10 років.

Визначити вартість створеного продукту за один кругообіг.

ТЕМА 13 ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ ТА ВІДТВОРЕННЯ

Ключові терміни і поняття

Процес суспільного відтворення, просте відтворення, звужене відтворення, розширене відтворення, економічне зростання, норма нагромадження, необхідний продукт, додатковий продукт, екстенсивний тип економічного зростання, інтенсивний тип економічного зростання.

Тести до теми 13

1. Економічне зростання – це:

- а) еволюція економічної системи в цілому;
- б) характер використання продуктивних сил суспільства;
- в) приріст обсягу виробництва за рахунок приросту праці, капіталу і технічних нововведень;
- г) зростання реального ВВП.

2. Процес, за якого суспільне виробництво здійснюється зі зростанням масштабів, називається:

- а) просте відтворення;
- б) звужене відтворення;
- в) розширене відтворення;
- г) екстенсивне відтворення.

3. Процес, за якого суспільне виробництво здійснюється у сталих масштабах, називається:

- а) просте відтворення;
- б) звужене відтворення;
- в) розширене відтворення;
- г) екстенсивне відтворення.

4. Інтенсивне економічне зростання відбувається за рахунок:

- а) залучення до процесу виробництва додаткових ресурсів;
- б) скорочення кількості використовуваних факторів виробництва;
- в) залучення додаткових фінансових коштів;
- г) поліпшення використання задіяних у виробництві ресурсів.

5. До факторів екстенсивного зростання належить:

- а) збільшення кількості ресурсів без зміни їхньої ефективності;
- б) подовження функціонування незмінних за кількістю ресурсів;
- в) удосконалення організації виробництва;
- г) вірні відповіді а) та б);

д) вірні відповіді а) та в).

6. Які із перерахованих факторів відносяться до інтенсивних:

- а) підвищення продуктивності праці;
- б) підвищення фондівіддачі;
- в) збільшення кількості робітників;
- г) збільшення матеріалоемності продукції?

7. Які із перерахованих факторів відносяться до екстенсивних:

- а) підвищення продуктивності праці;
- б) підвищення фондівіддачі;
- в) збільшення кількості робітників;
- г) збільшення матеріалоемності продукції?

8. Обсяг реального ВВП знизився на 6%, а чисельність населення – на 3%. Це свідчить про те, що:

- а) реальний ВВП на душу населення знизився;
- б) реальний ВВП на душу населення збільшився;
- в) ціни знизилися на 3%;
- г) правильна відповідь відсутня.

9. Економічне зростання суспільного виробництва в цілому в сучасних умовах може відбуватися:

- а) виключно за рахунок екстенсивних факторів;
- б) лише за рахунок інтенсивних факторів;
- в) при певному поєднанні екстенсивних та інтенсивних факторів;
- г) всі відповіді вірні.

10. Якщо у першому році ВВП становив 120 млрд. грн., у другому зріс на 24%, а у третьому ще зріс на 32,6 млрд. грн., то можна стверджувати, що:

- а) протягом третього року ВВП зріс на 27,17%;
- б) протягом третього року ВВП зріс на 24%;
- в) за третій рік ВВП зріс на 21,9%;
- г) за два роки ВВП зріс на 45,9%.

11. Відтворення національного продукту – це:

- а) безперервне відновлення і підтримання фізичних сил і здібностей людей до праці;
- б) безперервне відновлення витрачених обсягів продукції, товарів і послуг шляхом їх подальшого виробництва;
- в) безперервне відновлення (обіг) засобів виробництва, що використовуються у виробництві товарів і послуг, та доставка їх до кінцевого споживача;
- г) все перераховане.

12. Відтворення робочої сили – це:

- а) безперервне відновлення і підтримання фізичних сил і здібностей людей до праці;
- б) безперервне відновлення витрачених обсягів продукції, товарів і послуг шляхом їх подальшого виробництва;
- в) безперервне відновлення (обіг) засобів виробництва, що використовуються у виробництві товарів і послуг, та доставка їх до кінцевого споживача;
- г) все перераховане.

13. Відтворення капіталу – це:

- а) безперервне відновлення і підтримання фізичних сил і здібностей людей до праці;
- б) безперервне відновлення витрачених обсягів продукції, товарів і послуг шляхом їх подальшого виробництва;
- в) безперервне відновлення (обіг) засобів виробництва, що використовуються у виробництві товарів і послуг, та доставка їх до кінцевого споживача;
- г) все перераховане.

Ситуаційні завдання та задачі до теми 13

Завдання 1. Підберіть до кожного визначення відповідні категорії або поняття.

- | | |
|--|---------------------------------------|
| 1. Тип економічного зростання, що досягається завдяки технічного і технологічного вдосконалення виробництва, якісних змін у кваліфікації робочої сили | а) Відтворення національного продукту |
| 2. Безперервне відновлення результату суспільного виробництва – продукту, а також робочої сили, засобів виробництва, природних ресурсів, інформації, форм та методів організації праці | б) Розширене відтворення |
| 3. Процес, що передбачає відновлення виробництва у зростаючих масштабах | в) Суспільне відтворення |
| 4. Процес збільшення реального ВВП у розрахунку на душу населення | г) Просте відтворення |
| 5. Безперервне відновлення витрачених обсягів продукції, товарів і послуг шляхом їх подальшого виробництва | д) Економічне зростання |
| 6. Тип економічного зростання, що досягається завдяки кількісному приросту факторів виробництва | е) Інтенсивний тип |
| 7. Безперервне відновлення і підтримання фізичних сил і здібностей людей до праці | ж) Екстенсивний тип |
| 8. Процес, що передбачає відновлення виробництва у постійних масштабах | з) Відтворення робочої сили |

Завдання 2. Поясніть зміст відтворення суспільного виробництва. За яких умов відбувається розширене відтворення? Наведіть історичні приклади.

Завдання 3. Поясніть, за допомогою яких показників можна виміряти економічне зростання. Поміркуйте, як графічно можна зобразити економічне зростання на мікро- та макрорівнях.

Завдання 4. Як Ви вважаєте, який тип економічного зростання (екстенсивний чи інтенсивний) домінує сьогодні в Україні? Наведіть приклади на підтвердження Вашої думки.

Задача 1. Економіку умовної країни характеризують дані, наведені у табл. 13.1.

Таблиця 13.1 – Динаміка економічних показників країни

Рік	Реальний ВВП, млрд. гр. од.	Реальний ВВП на одного зайнятого, гр. од./ос.	Кількість зайнятих, тис. ос.	Річний темп приросту, %		
				Реального ВВП	Реального ВВП на одного зайнятого	Кількості зайнятих
1	280		40			
2	325		45			
3	364		50,4			
4	420		55			
5	450		60			

Необхідно:

– заповнити всю таблицю;

– проаналізувати динаміку показників економічного зростання країни.

Пояснити, який тип економічного зростання (екстенсивний чи інтенсивний) характерний для кожного періоду.

ТЕМА 14

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО. СУЧАСНІ ПРОЦЕСИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ІНТЕГРАЦІЇ

Ключові терміни і поняття

Світове господарство, глобалізація, глобальні проблеми, зона преференційної торгівлі, економічний союз, інтеграція, митний союз, фінансова глобалізація.

Тести до теми 14

1. Глобалізація – це:

а) багаторівневий, багатовимірний, складний та суперечливий процес, який відіграє системоутворюючу роль у формуванні загальнопланетарної системи;

б) процес діалектичної взаємодії національних та глобальних економічних відносин, за якої відбувається поступове обмеження наднаціональних рис людини економічної і відповідних економічних відносин та їх поступове підкорення системі глобальних економічних відносин;

в) категорія, яка відображає об'єктивний, закономірний процес розвитку країн світу у вирішенні спільними зусиллями нагальних проблем майже в усіх галузях суспільного життя;

г) взаємозалежність національних економік та їхнє взаємопроникнення, формування міжнародних виробничих комплексів поза національними кордонами.

2. До переваг глобалізації не відноситься:

а) зростання продуктивності праці в результаті поглиблення спеціалізації у світовому масштабі;

б) нівелювання рівнів розвитку різних регіонів;

в) поглиблення нерівномірності економічного розвитку між країнами;

г) об'єднання зусиль людства у вирішенні глобальних проблем.

3. Інтеграція – це:

а) категорія, яка відображає об'єктивний, закономірний процес розвитку країн світу у вирішенні спільними зусиллями нагальних проблем майже в усіх галузях суспільного життя;

б) процесу руху й розвитку певної системи, в якому чисельність та інтенсивність взаємодій її елементів зростає, підсилюється їхній взаємний зв'язок і зменшується відносна самостійність стосовно одне одного;

в) багаторівневий, багатовимірний, складний та суперечливий процес, що відіграє системоутворюючу роль у формуванні загальнопланетарної системи;

г) все перераховане.

4. Найбільш складною формою економічної інтеграції є:

- а) митний союз;
- б) економічний союз;
- в) валютний союз;
- г) спільний ринок;
- д) торговельна інтеграція.

5. Доповніть перелік основних форм економічної інтеграції та розмістіть їх у логічній послідовності:

- а) економічний союз;
- б) ...;
- в) зона вільної торгівлі;
- г) ...

6. Транснаціональна компанія – це:

- а) підприємство, що домінує в певній галузі національної економіки;
- б) група підприємств, національних за капіталом, але міжнародних за сферою діяльності;
- в) група підприємств, інтернаціональних як за капіталом, так і за сферою діяльності;
- г) підприємство, що здійснює зовнішньоекономічну діяльність.

7. Провідними міжнародними валютно-фінансовими організаціями є:

- а) Міжнародний Валютний Фонд;
- б) Світовий Банк;
- в) Європейський Банк Реконструкції та Розвитку;
- г) Європейський Союз.

8. Глобальні проблеми характеризуються:

- а) спільністю і взаємозалежністю політичних, соціальних, економічних, науково-технічних та інших аспектів розвитку окремих країн;
- б) інтернаціоналізацією виробничих процесів, які вимагають значних фінансових і матеріальних ресурсів;
- в) зв'язками та відносинами між державами і соціальними системами, суспільством у загальнопланетарному масштабі, які зачіпають життєві інтереси народів усіх країн і можуть бути розв'язані шляхом їх взаємодії;
- г) все перераховане.

9. Які з проблем належать до глобальних:

- а) проблема збереження миру;
- б) проблема сім'ї і шлюбу;
- в) екологічна проблема;
- г) проблема переходу колишніх країн СРСР до ринкових відносин;
- д) проблема вступу України в Європейську співдружність;
- е) проблема забезпечення людства продовольством, сировиною та енергією;

- є) проблема зайнятості населення;
- ж) проблема економічного відставання країн?

10. Сферами дії глобальних проблем є:

- а) взаємодія людини і природи;
- б) взаємодія природи і суспільства;
- в) збереження довкілля;
- г) суспільні взаємовідносини;
- д) взаємовідносини між людьми;
- е) розвиток науки;
- є) розвиток людини.

11. Чим породжені сучасні глобальні проблеми:

- а) розвитком продуктивних сил;
- б) зростанням промислового виробництва;
- в) перенаселенням планети;
- г) природно-кліматичними умовами;
- д) психологією людини;
- е) рівнем прогресу техніки?

12. Основними шляхами розв'язання глобальних проблем є:

- а) демілітаризація економіки і конверсія;
- б) встановлення державної (всенародної) власності на природні ресурси;
- в) перерозподіл енергетичних ресурсів між державами світу;
- г) використання відновлюваних видів енергії;
- д) примусове зниження народжуваності у слаборозвинутих країнах світу;
- е) впровадження екологічно безпечних технологій;
- є) розробка і реалізація комплексної колективної програми: економічної, екологічної і воєнно-політичної безпеки людства.

13. Які з організацій відіграють провідну роль у розв'язанні глобальних проблем:

- а) ООН;
- б) МВФ;
- в) Світовий Банк;
- г) Світова організація торгівлі?

Ситуаційні завдання до теми 14

Завдання 1. Здійсніть порівняльний аналіз основних теорій інтеграції. Які Ви бачите для них спільні та відмінні риси?

Завдання 2. Сучасні дослідники визначають процес глобалізації як об'єктивний. З іншого боку, часто доводиться чути, що глобалізація – це політика розвинених держав світу, тобто свідомий керований процес. Висловіть

свою думку з цього приводу. Наведіть приклади на підтримку Вашої позиції.

Завдання 3. Проаналізуйте взаємозв'язок, взаємозалежність та супідрядність понять “глобалізація”, “інтеграція”, “регіоналізація”. Наведіть приклади існуючих точок зору на їх взаємозв'язок в сучасній економічній науці.

Завдання 4. Проведіть порівняльну характеристику неоліберальної та синергетичної моделі глобалізації. Якій з них Ви віддаєте перевагу на сучасному етапі розвитку?

Завдання 5. Розкрийте сутність екологічної (демографічної, продовольчої, енергетичної, військової та ін.) проблеми та висловіть свою думку з приводу можливих шляхів її вирішення.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Бережная Н.И. Политическая экономия в структурно-логических схемах: учеб. пособие / Н.И. Бережная; Харьк. нац. экон. ун-т. – 2-е изд., испр. и доп. – Х.: ИНЖЭК, 2008. – 288 с.
2. Бочан І.О. Глобальна економіка: підручник / І.О. Бочан, І.Р. Михасюк. – К.: Знання, 2007. – 403 с.
3. Булатов А.С. Экономика: Учебник / Под ред. А.С. Булатова. – 5-е изд., стер. – М.: Магистр: ИНФРА-М, 2010. – 896 с.
4. Ватаманюк З.Г. Вступ до економічної теорії: Курс лекцій. Ч. 1 / З.Г. Ватаманюк. – 2-е вид., доповн. – Л.: Видавн. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2004. – 385 с.
5. Ватаманюк З. Вступ до економічної теорії: підручник / З. Ватаманюк, С. Панчишин, О. Ватаманюк, Л. Цимбал, Є. Майовець, Н. Гнатюк. – 3-тє вид., доповн. – Л.: Новий Світ-2000, 2007. – 501 с.
6. Гальчинський А.С. Економічна теорія: підручник для студ. неекон. спец. вищих навч. закл. / А.С. Гальчинський, П.С. Єщенко. – К.: Вища школа, 2007. – 503 с.
7. Економічна теорія: Підручник / М.О. Соколов, М.І. Горлач, В.О. Гущенко, М.І. Кримов, М.В. Жиленкова; за заг. ред. проф. Соколова М.О. – К.: Центр учбової літератури, 2019. – 532 с.
8. Економічна теорія. Політекономія. Навчальний посіб. / В.М. Семененко, Д.І. Коваленко, В.В. Бугас, О.В. Семененко; За заг. ред. В.М. Семененка та Д.І. Коваленка. – 2-ге вид. доп. та перероб. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 428 с.
9. Економічна теорія: Політекономія: Підручник / за ред. В.Д. Базилевича; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – 9-те вид., доповн. – К.: Знання, 2014. – 710 с.
10. Економічна теорія: політекономія: практикум: навч. посіб./ за ред. В.Д. Базилевича. – К.: Знання, 2013. – 494 с.
11. Козак Ю.Г. Основи економічної теорії: навчальний посібник / Ю.Г. Козак, С.С. Шаповал [та ін.]. – К.: ЦУЛ, 2012. – 264 с.
12. Лисенко С.М., Ляшок Я.О. Основи економічної теорії. Практикум. Навчальний посібник / С.М. Лисенко, Я.О. Ляшок. – Вінниця: ТОВ “Нілан-ЛТД”, 2017. – 268 с.
13. Мацелюх Н.П. Політична економія. Частина II. Загальні основи ринку. Суб’єкти ринкової економіки: навчальний посібник. – К.: “Центр навчальної літератури”, 2017. – 160 с.
14. Мочерний С.В. Економічна теорія: навч. посіб. / С.В. Мочерний. – 4-те вид., стереотип. – К.: ВЦ “Академія”, 2009. – 640 с.
15. Несененко П.П., Артеменко О.А., Патлатой О.Є. Сучасні економічні теорії: Навчальний посібник. – Одеса: ОНЕУ, 2017. – 326 с.
16. Основи економічної теорії. Навч. посіб. / За ред. Козака Ю.Г., Шаповал С.С. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 264 с.
17. Основи економічної теорії: Підручник / За заг. ред. д-ра екон. наук,

проф. Л.С. Шевченко. – Х.: Право, 2008. – 448 с.

18. Основи економічної теорії: політекономічний аспект: підручник для студ. екон. спец. вищ. закладів освіти / Г.Н. Климко [та ін.]; ред. Г.Н. Климко. – 4-те вид., перероб. і доп. – К.: Знання-Прес, 2002. – 615 с.

19. Панчишин С.М. Про типізацію та еволюцію економічних систем / С.М. Панчишин, І.В. Грабинська // Бізнес Інформ. – 2017. – №8. – С. 29-35.

20. Політична економія: Навч. посіб. / Ж.В. Дерій, Т.І. Зосименко, О.В. Мініна, Н.Т. Шадура-Никипорець. – Чернігів: ЧНТУ, 2019. – 256 с.

21. Політична економія: підручник для студ. вищ. навч. закл. / [Ю.В. Ніколенко та ін.]; за заг. ред. Ю.В. Ніколенка; М-во освіти і науки України, Академія муніципального управління. – К.: ЦУЛ, 2009. – 632 с.

22. Політична економія. Частина І. Загальні засади економічного розвитку: навчальний посібник / Н.П. Мацелюх, І.А. Максименко та ін. – К.: “Центр навчальної літератури”, 2017. – 168 с.

23. Сазонов Н.І. Глобалізація: природа і зміст / Н.І. Сазонов // Университеты: наука и просвещение. Научно-популярный журнал. – Х., 2004. – №1. – С. 15-20.

24. Тарасевич В.М. Економічна теорія. Політекономія: підручник / В.М. Тарасевич, О.Ю. Бобровська, В.К. Лебедева та ін.; за ред. В.М. Тарасевича. – К.: Знання, 2012. – 206 с.

25. Уразов А.У. Основи економічної теорії: навчальний посібник / А.У. Уразов, І.В. Саух, О.І. Вікарчук. – 3-тє вид. – К.: ЦУЛ, 2014. – 312 с.

26. Федоренко В.Г. Політична економія: Підручник. – 2-ге вид. – К.: Алерта, 2015. – 487 с.

27. Хейне П., Боуттке П.Дж., Причитко Д.Л. Экономический образ мышления / Т.А. Гуреш (пер. с англ. и ред.). – 10-е изд. – М.; СПб.; К.: Издательский дом “Вильямс”, 2007. – 530 с.

28. Чухно А.А. Економічна теорія: у 2 т. Т. 1 / А.А. Чухно. – К.: ДННУ АФУ, 2010. – 512 с.

29. Чухно А.А. Економічна теорія: [у 2 т.]. Т. 2 / А.А. Чухно; Акад. фін. упр. – К., 2010. – 628 с.

30. Чухно А.А. Твори: у 3-х т. Т. 3. Становлення еволюційної парадигми економічної теорії / А.А. Чухно; НАН України, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Н.-д. фін. ін-т при М-ві фінансів України. – К., 2007. – 712 с.

31. Шемятенков В.Г. Европейская интеграция. – М.: Междунар. отношения, 2003. – 400 с.

32. Шергін С. Сучасний вимір глобалізації: концепції і реальність / С. Шергін // Світогляд. – 2008. – №4. – С.26-33.

33. Щетинін А.І. Політична економія. Підручник. – К.: Центр навчальної літератури, 2017. – 480 с.

34. Экономикс: принципы, проблемы и политика: учебник / К.Р. Макконнелл, С.Л. Брю, Ш.М. Флинн; пер. с англ. – 19-е изд. – М.: ИНФРА-М, 2018. – 1028 с